

SUHDELUKU- SELVITYS

Käyttöasteajattelun
vaikutukset, haasteet ja
ongelmat

*Ranta, S.
Kettumäki, S.
Tilli, S.
Kuitunen, H.
Seppänen, E. K.
Vikeväkorva, S.*

julkaistu 1.6.2018 osoitteessa:

tutkittuavarhaiskasvatuksesta.wordpress.com

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on “edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia”. (*Varhaiskasvatustalaki*)

TIIVISTELMÄ

Varhaiskasvatustoiminnan tehokkuutta on usein mitattu kuntien toimesta seuraamalla kasvattaja-lapsi -suhdelukuja, jotka määritellään laissa. Käyttöasteiden maksimaalinen tavoittelu aiheuttaa kuitenkin ongelmia, joita voidaan tarkastella seuraavista näkökulmista:

- Reaaliaikaisen käyttöasteen seurannan puuttuminen aiheuttaa laittoman tilanteen päiväkodissa päivittäin.
- Suhdelukujen laskenta tehdään yksiköittäin ja päivätasolla.
- Käyttöastetta pyritään parantamaan liikuttamalla lapsia sekä henkilökuntaa ryhmien välillä sekä joustamalla työntekijöiden työajoissa.

Varhaiskasvatustoiminnalle tehokkuusajattelu luo omat haasteensa. Sitä voidaan tarkastella työntekijän ja lapsen hyvinvoinnin, kasvun ja kehityksen tukemisen sekä taloudellisten vaikutusten näkökulmista. Asia ei ole uusi, siitä on tehty kyselyjä ja teema on ollut otsikoissa. Aina on vain ummistettu silmät ja käännetty selkä. Tässä selvityksessä tuomme esille käyttöastetavoittelun ongelmakohtia tutkimusten valossa ja olemme osoittaneet ongelman olemassaolon 845 alan ammattilaista tavoittaneella kyselyllä.

Haasteet:

- Kasvattaja-lapsi suhde heikkenee (useita vaikutuksia)
- Turvallisuus heikkenee
- Suunnitelmallinen työ vaikeutuu
- Pedagoginen työ vaikeutuu
- Suunniteltua toimintaa joudutaan perumaan
- Työn kuormittavuus kasvaa
- Häiriötekijät lisääntyvät
- Stressitekijät lisääntyvät
- Vaikutukset lasten ja työntekijöiden hyvinvointiin
- Mahdollisuus lapsen yksilöllisyyden huomioimiseen heikkenee
- Yhteisöllisyys heikkenee
- Varhaiskasvatuksen laatu heikkenee → vaikuttavuus heikentyy

Sisältö

Johdanto	2
OSA I	4
Suhdeluvut ja käyttöaste	4
1 Varhaiskasvatus ja laki.....	4
1.1 Suhdeluvut varhaiskasvatuksessa	5
1.2 Käyttöaste tavoittelun haasteet varhaiskasvatuksessa.....	10
1.3 Täyttöaste ja tilatäyttö päiväkodissa	16
OSA II.....	19
Henkilöstön vaihtuvuuden vaikutukset.....	19
2 Henkilöstön vaihtuvuuden vaikutukset.....	19
2.1 Varhaiskasvatuksen laatu	19
2.2 Vuorovaikutussuhteiden merkitys, laatu ja pysyvyys.....	21
2.3 Yhteistyö huoltajien kanssa	23
2.4 Tukea tarvitsevat lapset.....	24
3 Hyvinvointi	28
3.1 Lasten hyvinvointi.....	28
3.2 Henkilökunnan terveys ja työhyvinvointi	29
4 Toiminnan suunnittelu, arviointi, tavoitteellisuus ja pitkäjänteisyys.....	32
OSA III.....	34
Korkean käyttöastetavoittelun taloudelliset ristiriidat	34
5 Varhaiskasvatustoiminnan tehostaminen	34
5.1 Varhaiskasvatustoiminnan tehostamisen peruseriaatteet	34
5.2 Sairauspoissaolot.....	37
6 Varhaiskasvatustoiminnan taloudelliset vaikutukset	38
7 Lopputulokset ja pohdinta.....	40
Mitä asialle voi tehdä?	42
Lähteet.....	43
LIITE 1 - Suhdeluvut käytännössä kyselyn saatekirje.....	53
LIITE 2 - Suhdeluvut käytännössä kysely	54

Johdanto

Kettumäki, S. & Ranta, S.

Varhaiskasvatuslain pohja luotiin vuonna 1973 päivähoitolain astuttua voimaan. Sittemmin entistä päivähoitolakia on muutettu ja paikkailtu useaan otteeseen. Suuri muutos tapahtui vuonna 2015, kun päivähoitolaki uudistui varhaiskasvatuslaiksi ja termi päivähoito varhaiskasvatukseksi (ks. luku 2). Siksi käytämme tässä selvityksessä johdonmukaisesti termiä varhaiskasvatus. Yksi suurimmista varhaiskasvatusarkeen vaikuttavista lakimuutoksista tehtiin 1990-luvun laman aikaan, jolloin siirryttiin ryhmäkoko määrittelyssä suhdelukupohjaiseen määrittelyyn. Tavoitteena oli joustavuus, jolloin ryhmän lapsimäärä vaihtelisi tilanteen, tilojen ja lapsikoostumuksen mukaan. Näin haluttiin hyödyntää varhaiskasvatuksen resurssit mahdollisimman hyvin. (ks. esim. Färkkilä, Kahiluoto & Kivistö, 2006.)

Vuonna 2017 julkaistussa Vakavai-hankkeessa (Puroila & Kinnunen, 2017) selvitettiin vuosien 2015 ja 2016 lainsäädännön muutosten vaikutuksia varhaiskasvatukseen. Tutkimuksen mukaan muodostettujen lapsiryhmien suhdeluvut ylittyvät päivittäin. Lapsiryhmät rakennetaan usein siten, että siinä toimii kolme kasvatusvastuullista ja ryhmä täytetään lainmukaisten suhdelukujen perusteella. Ongelmaksi kuitenkin muodostuu se, että lasten varhaiskasvatusajat voivat vaihdella suuresti. Erityisesti henkilöstö nosti ongelmaksi aamu- ja iltapäivät, jolloin päivittäiset ylitykset suhdeluvuissa yleensä tapahtuvat. Liian suuret käyttöastetavoitteet myös koettiin ongelmallisiksi, jolloin säännöllisiä suhdelukuylytyksiä tehtiin. Kasvatushenkilöstön määrästä voidaan tilapäisesti poiketa, mutta tilapäisyyttä ei määritellä laissa tarkemmin. (*Asetus lasten päivähoidosta*; Puroila & Kinnunen, 2017; Mahkonen, 2013.) Varhaiskasvatushenkilöstön viikoittainen työaika on 38 tuntia ja 45 minuuttia, mutta lapsi on usein yli 40 tuntia viikossa päiväkodissa, koska useat lasten huoltajat tekevät pääasiassa kahdeksan tuntisia päiviä.

Käyttöasteen nostattamiseksi on kehitelty erilaisia keinoja. On esimerkiksi ohjeistuksia kunnille, joissa kannustetaan jakamaan henkilöstölle tulospalkkiota käyttöasteen noususta ja toiminnan tehostamisesta. Käyttöastetta on pyritty tehostamaan henkilöstön siirroilla yksiköiden välillä, työaikapankilla ja tilapäislasten ottamisesta paikkaamaan lapsivajausta. Urapalkkiota työntekijä voi saada muun muassa joustamalla työajoissaan. (Pokki, Ekroos & Kauhanen, 2014.) Lyytisen mukaan suhdeluvuilla pelaaminen kuormittaa työntekijöitä ja heikentää lasten hyvinvointia. Ongelmat alkavat kasaantua, ja niillä on kauaskantoisia seuraamuksia. (Lyytinen, 31.10.2017). Varhaiskasvatuksen myönteinen merkitys lapsen kehitykselle ja kasvuille on merkitsevää vain silloin, kun se on laadukasta. Tutkimukset osoittavat, että laadukas varhaiskasvatus tukee lapsen sosiaalisia, kielellisiä, kognitiivisia sekä emotionaalisia taitoja. Erityisen suuren hyödyn saavat heikommista taustoista tulevat lapset. Heikkolaatuinen varhaiskasvatus puolestaan voi vaikuttaa negatiivisesti lapsen kehitykseen. (Camilli, 2009; Melhuis, ym. 2015; Loeb, ym. 2004.)

Suhdelukujen käyttäminen varhaiskasvatuksen mittarina näyttäisi aiheuttavan lieveilmiöitä, jotka ovat kaukana laadukkaasta toiminnasta. Ideaalimalli varhaiskasvatuksesta ei kohtaa käytännön työn kanssa. Useat asiakirjat korostavat lapsen hyvinvointia, rutiineja ja turvallista arkea. Aikuisten vaihtuminen lapsiryhmissä tai lapsien liikuttelu ryhmien välillä rikkovat yksilöiden päivärytmiä, keskeyttävät leikin tai tuovat muita häiriötekijöitä. Vahvat lapset pärjäävät, mutta kaikki lapset eivät ole vahvoja. Toivottavasti heidän ei tarvitse ollakaan.

Ongelmaa on pyritty tuomaan aikaisemminkin esille. Esimerkiksi Alanko teki vuonna 2017 noin kahdelle sadalle henkilölle valtakunnallisen kyselyn suhdeluista. Siitä käy ilmi, että suhdeluvut ylittyvät säännöllisesti, erityisesti iltapäivisin. Alangan työssä nousi myös esille, että suhdeluista poikkeaminen oli suunniteltua. Toinen, yli 700 varhaiskasvatuksen ammattilaista tavoittanut kysely (Ruohonen, 2017), vahvistaa nämä tulokset. Sen mukaan lakisääteiset suhdeluvut toteutuvat vain muutaman tunnin päivässä. Lisäksi Siitosen (2011) yli tuhannen vastaajan selvitys nosti esille, että päiväkotien toiminta pyöri hyvin paljon henkilöstön joustavuuden varassa.

Selvittääksemme lisää suhdelukujen ylityksistä varhaiskasvatuksessa toteutimme kyselyn, johon saimme yhteensä 845 vastausta 95 eri kunnasta. Vastaajista 59,4% oli lastentarhanopettajia, 35,4% lastenhoitajia ja 5,2% kuuluivat muihin ammattikuntiin, kuten päiväkodin johtajiin, avustajiin tai varhaiskasvatuksen erityisopettajiin. Selvityksemme mukaan suhdeluvut ylittyvät päivittäin. 36,1% vastaajista ilmoitti suhdelukujen ylittyvän aina aamupäivisin. Iltapäivisin vastaava luku on 54,5%. Lisäksi 23,6% vastaajista ilmoitti, että heidän ryhmässään on suhdeluvun ylittävän määrän lapsia joka päivä. Kyselyn avoimissa kohdissa vastaajat korostivat, että suunniteltua toimintaa jouduttiin usein perumaan tai siirtämään, jos aikuisia tai lapsia puuttui ryhmästä. Työntekijälle hankitaan vain harvoin sijainen hänen ollessaan poissa. Puolestaan lasten puuttuminen ryhmästä johtaa työntekijöiden siirtymiseen lapsiryhmän ulkopuolisiin tehtäviin tai työntekijät siirtyvät toisiin ryhmiin tai yksiköihin. Aikaisemmat kyselyt ja selvitykset yhdessä Vakavai-hankkeen kanssa vahvistavat kyselymme tulosten luotettavuutta.

Tämä työ syntyi varhaiskasvatuksen asiantuntijoiden huolesta tehokkuus-ajattelua kohtaan. Selvityksemme pohjautuu olemassa oleviin asiakirjoihin, tutkimuksiin sekä teettämäämme kyselyyn. Olemme pyrkineet tuomaan esille, millaisia ongelmia ja haasteita varhaiskasvatustoiminnassa ilmenee, kun käyttöastetavoitteet määrittelevät toimintaa.

OSA I

Suhdeluvut ja käyttöaste

1 Varhaiskasvatus ja laki

Tilli, S.

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista hoidon, kasvatuksen ja opetuksen muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. Varhaiskasvatusta järjestetään päiväkotien lisäksi esimerkiksi perhepäivähoidossa ja avoimissa varhaiskasvatuspalveluissa. Varhaiskasvatuslaki ja asetus lasten päivähoitosta ohjaavat luonnollisesti varhaiskasvatusta. Lait astuivat voimaan vuonna 2015 ja 1973. Varhaiskasvatustoimintaa ohjaava asiakirja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016) on myös nykyään velvoittava, eikä enää vain pelkkä suositus. Lakimuutoksen jälkeen jokaiselle päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on laadittava henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Myös kuntien on laadittava paikallisia varhaiskasvatussuunnitelmia. Laki astui voimaan vuonna 2017.

Varhaiskasvatuslaissa (19.1.1973/36) määritellään varhaiskasvatustoiminnalle kymmenen tavoitetta, joista kohdat 1, 4, 5, 7 ja 8 korostuvat selvityksessämme:

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;**
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;**
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;**
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten

kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;

*9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatusstyössä.”*

(lähde: Finlex)

Laissa määritellyt tavoitteet tulee saavuttaa jokaisen lapsen kohdalla huolimatta resursseista tai muista varhaiskasvatuksessa esiintyvistä haasteista, joihin tässä työssä keskitymme käyttöaste-seurannan ongelmallisuuden kannalta. Käyttöasteeseen liittyy olennaisena osana lapsiryhmän koko, josta säädetään varhaiskasvatuslain (19.1.1973/36) 5 a pykälässä lapsiryhmän koosta seuraavasti: *“Varhaiskasvatuksen ryhmät tulee muodostaa ja tilojen suunnittelu ja käyttö järjestää siten, että varhaiskasvatukselle säädetyt tavoitteet voidaan saavuttaa. Päiväkodin yhdessä ryhmässä saa olla yhtä aikaa läsnä enintään kolmea hoito- ja kasvatustehtävissä olevaa henkilöä vastaava määrä lapsia.”* Ryhmiä muodostetaan käytännössä hyvin eri tavoin, mikä ei kuitenkaan mahdollista henkilöstön ja lasten välisestä suhdeluvusta poikkeamista. Ryhmiä muodostettaessa täytyy lisäksi muistaa ympäristön merkitys, mistä säädetään varhaiskasvatuslain 6 pykälässä mm. seuraavasti: *“Varhaiskasvatusympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen.”* Varhaiskasvatuksen oppimisympäristö ei rajoitu pelkästään ryhmän fyysisiin tiloihin, joista toki mikä tahansa tila ei voi toimia lasten varhaiskasvatusympäristönä, vaan se käsittää myös ympäröivän ilmapiirin ja turvallisuuden tunteen, minkä ryhmä yhdessä luo.

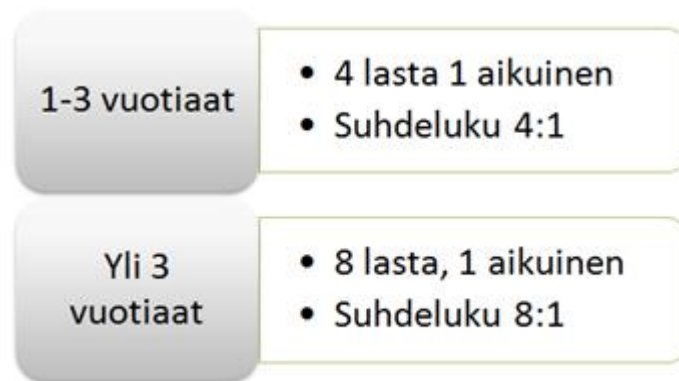
Varhaiskasvatuksen laadulla on merkitystä. Sitä on tuotu esille myös laissa. Toiminnan tehostaminen kuitenkin ajaa varhaiskasvatusta tilanteeseen, jossa lakia on hankalaa tai mahdotonta toteuttaa. Varhaiskasvatuksen laatua arvioidaan käyttöasteen näkökulmasta, mutta korkean käyttöasteen tavoittelu aiheuttaa ongelmia, jotka vaikeuttavat lain toteutumista. Erityisesti toiminnan vaikutukset laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttamiseen, ja etenkin lapsiin, jäävät liian vähälle huomiolle.

1.1 Suhdeluvut varhaiskasvatuksessa

Kettumäki, S. & Vikeväkorva, S.

Varhaiskasvatuslaissa ja tarkemmin päivähoitoasetuksessa (16.3.1973/239) säädetään hoito- ja kasvatustehtävissä toimivan ammattihenkilön ja lapsen välisistä suhdeluista. Varhaiskasvatuslakia muutettiin vuonna 2015 nostamalla aikuisten ja lasten välistä suhdelukua 1:7:stä 1:8:aan yli 3-vuotiaiden ryhmissä. Lisäksi rajattiin subjektiivista varhaiskasvatusoikeutta 20 tuntiin viikossa niiltä lapsilta, joiden huoltaja ei ole töissä tai opiskele päätoimisesti. Päivähoitoasetuksen mukaan päiväkodissa tulee olla vähintään yksi kasvatusvastuullinen henkilö enintään kahdeksaa kokopäivähoidossa olevaa yli 3-vuotiasta lasta kohden. 13 osapäiväistä lasta voi olla yli 3-

vuotiaiden ryhmässä yhtä kasvatustavallista aikuista kohden. Yhtä kasvatustavallista kohden voi olla enintään 4 lasta alle 3-vuotiaiden ryhmässä. Asetuksen mukaan lasten ja aikuisten lukumäärässä on otettava huomioon myös lasten erityisen hoidon ja kasvatuksen tarpeet. Tilapäinen poikkeaminen suhdeluista on sallittua, mutta lain mukaan päiväkodissa on oltava tarvittava määrä henkilöstöä, jotta varhaiskasvatustavallisen mukaiset tavoitteet saavutetaan.

Kuvio 1. Suhdeluvut varhaiskasvatuksessa
(Asetus lasten päivähoitosta 239/1973; Mahkonen, 2012)

Päivähoitoasetuksen mukaiset suhdelluvut ovat pohjana varhaiskasvatuksessa käytävissä käyttö- ja täyttöasteissa. Täyttöaste kuvaa sitä, kuinka suuri osa päiväkodissa tarjolla olevista paikoista on täytetty (ks. kappale 2.4) ja käyttöaste tai käyttöprosentti kuvaa sitä, kuinka suuri osa lapsista on tietynä päivänä päiväkodissa läsnä. Käyttöaste 100% saavutetaan esimerkiksi siten, että kolmen kasvatustavallisen työntekijän ryhmässä ovat kaikki 24 yli 3-vuotiasta lasta paikalla. Käyttöaste laskee sitä mukaa mitä useampi lapsi ryhmästä puuttuu, mutta aikuisten määrä pysyy samana. Käyttöaste saadaan tasaantumaan, jos aikuisia puuttuu saman verran suhteessa lasten määrään, esimerkiksi 2 aikuista ja 16 lasta.

Käyttöasteen seuraamisen välineeksi suuret kunnat olivat määritelleet käyttöasteen tavoitearvon (Färkkilä, Kahiluoto & Kivistö, 2006). Helsingissä käyttöastetta tarkistettiin vuonna 2004, jolloin siirtyminen 90 prosentista 93 prosenttiin perusteltiin kiristyvällä taloustilanteella ja talousarviossa pysymisen varmistamisella (Kantelu, 2004). Helsingin kaupungin talousarviossa käyttöastetavoitteeksi vuodelle 2014 asetettiin 92,5 prosenttia (Varhaiskasvatustaloustalouden, 2013/2014). Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että ryhmässä saa olla korkeintaan yksi alle kolmivuotias poissa, jotta tavoite saavutettaisiin. Kiristyvä taloustilanne on siis jatkunut Helsingissä jo yli 10 vuotta. Käyttöastetavoitteesta on sittemmin luovuttu. Voimme vain spekuloida tarkoittaako tämä sitä, että käytännössä käyttöastetavoitteeksi ymmärretään 100%.

Vuoden 2004 jälkeen Helsingin kaupunki yhdisti päiväkoteja yhdeksi yksiköksi, jota hallinnoi yksi päiväkodin johtaja ja käyttöastetta ryhdyttiin tarkastelemaan päiväkotiyksiköittäin. Tämä tarkoittaa sitä, että käyttöaste voi olla suurempi hetkittäin tai koko vuoden yhdessä ryhmässä ja yhdessä päiväkodissa, kun toisessa päiväkodissa käyttöaste voi olla pienempi. Käyttöastetarkastelun siirryttyä ryhmätasolta päiväkotiyksikkötasolle 100% tavoitteen saavuttaminen vaatisi jokaisen lapsen päivittäistä paikallaoloa. Käytännössä lasten sairastumiset, lomat ja muut poissaolot aiheuttavat aina jonkin verran ”tyhjiä” paikkoja, jotka vaikuttavat käyttöasteeseen. Lasten satunnaiset poissaolot kertautuneena vuoden ajan vaikuttavat voimakkaasti käyttöasteeseen. (Salmi, Huttunen & Yli-Pietilä, 1996; Vartiainen, 1992; Färkkilä, Kahiluoto & Kivistö, 2006; Siitonen, 2011.)

“Katsotaan koko talon suhdeluvut ja jos ne ei paljoakaan ylity, niin sijaista ei hankita.”

Varhaiskasvatuslain rajattua lasten subjektiivista varhaiskasvatusoikeutta, on osapäiväisten lasten määrä ryhmissä lisääntynyt voimakkaasti. Heille on myös perustettu joissakin kunnissa omia osapäiväryhmiä. Osapäiväisten lasten suhdeluku on 13, jolloin kokopäiväisten lasten maksimiryhmäkoko 24 voi nousta reilustikin, jopa 30, mikäli ryhmässä on myös osapäiväisiä lapsia. Kunnat saavat itse valita, milloin osapäiväistä varhaiskasvatusta tarjotaan ja tarjotaanko sitä esimerkiksi kolmena päivänä viikossa (8h+8h+4h). Tyypillinen osapäivä-aika on klo. 8.30-12.30/9.00-13.00. Kaikki kunnat eivät kuitenkaan ole ottaneet kyseistä rajausta käyttöön.

Lasten satunnaisten poissaolojen lisäksi suhdelukuihin vaikuttavat esimerkiksi henkilöstön sairastapaukset tai henkilöstön osallistuminen koulutukseen, kokoukseen tai muuhun vastaavaan. Henkilöstön poissaoloihin täytyisi varautua etukäteen ja riittävällä sijaisjärjestelyllä niin, etteivät poissaolot vaikuttaisi varhaiskasvatuksen toimivuuteen ja laatuun. Päiväkodin johtajan vastuulla on henkilökunnan sijoittaminen suhdelukujen mukaisesti. (Färkkilä, Kahiluoto & Kivistö, 2006; Siitonen, 2011.) Päiväkodin johtaja on täten viime kädessä vastuussa siitä, että ammattitaitoista henkilöstöä on paikalla riittävästi jokaisena päivänä. Henkilöstö on avainasemassa, kun puhutaan varhaiskasvatuksen laadusta.

“Kysytään pärjäätkö yksin yhden päivän (2 kasvattajan ryhmä)”

“Avustaja saatetaan laskea kasvattajaksi tai muusta ryhmästä pyytää apua”

“Esimies toivoo, että vain pärjätään sillä mitä on”

“Sijaisen ottamisesta ei edes puhuta etukäteen”

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksen (STM, 2008) mukaan käyttöasteeseen keskeisesti vaikuttava tekijä on sijaisjärjestelyt. Määrärahojen puute tai vähyys, sekä pätevien sijaisten saatavuus vaikuttavat sijaisjärjestelyihin kuormittaen henkilöstöä. Erityisesti lyhytaikaisiin sijaisuuksiin on vaikeampaa saada riittävästi henkilöstöä kuin pitkäaikaisiin. Myös päiväkodin toimiminen varahoitopaikkana vaikuttaa suhdeluvun ylittymiseen. Lasten pitkät hoitoajat ja päiväkodin pitkät aukioloajat hankaloittavat työvuorojen suunnittelua ja suhdeluvuissa pysymistä. (Färkkilä, Kahiluoto & Kivistö, 2006.)

Päiväkotien sijaisjärjestelyt ovat varsin kirjavat. Färkkilän, Kahiluodon ja Kivistön vuonna 2006 tekemän kyselyn mukaan kunnan tai päiväkodin oma sijaisrekisteri oli yleisin sijaisjärjestelytapa. Viidesosa kyselyyn vastanneista käytti palkattua, pysyvää sijaishenkilöstöä. Tämä tarkoittaa tarkkaa suhdelukuseurantaa, sillä yksi ylimääräinen aikuinen laskee suhdelukua, jos lapsia ei ole laskennallisesti samassa suhteessa paikalla. Sisäisiä järjestelyjä käytti alle viidesosa vastanneista. (Färkkilä, Kahiluoto & Kivistö, 2006.)

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto toteaa kanteluissa (2004 & 2008), että satunnaiseen henkilöstövajaukseen vastataan eri keinoin päiväkodin sisällä sekä käyttämällä päiväkotiyksiköiden varahenkilökuntaa. Monilla kunnilla on sopimuksia paikallisten rekrytointipalveluiden kanssa, joista sijaiset tilataan. Helsingin Sanomat (18.2.2018) uutisoi, että keväällä 2018 etenkin pääkaupunkiseudun kuntien Seure-henkilöstöpalvelulla on ollut vaikeuksia toteuttaa sijaistilauksia, jolloin osa päiväkodeista on joutunut supistamaan aukioloaikojaan. Erilaiset sijaisongelmat mainittiin useaan otteeseen myös kyselymme avoimissa vastauksissa.

“Vaikka sijainen olisi tilattu, sitä ei välttämättä saa”

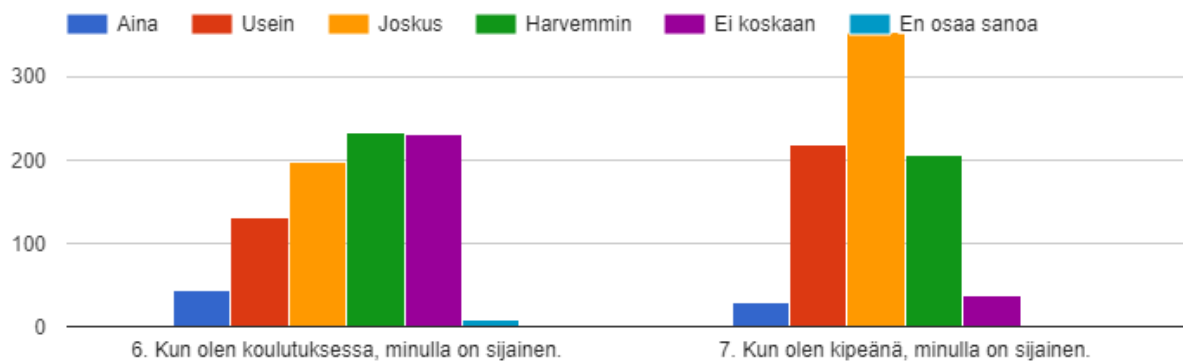
“Saadaan jos saadaan”

“Pyrkimyksenä on... ..saada sijainen, mutta sijaispula on jatkunut jo kuukausia”

Opetus- ja kulttuuriministeriö teetti laajan selvityksen varhaiskasvatushenkilöstöstä ja lapsen tuen toteuttamisesta. Henkilöstökyselyyn vastasi 13 290 varhaiskasvatuksen alalla työskentelevää henkilöä 282:sta eri kunnasta. Se kattaa noin 24% Suomen varhaiskasvatushenkilöstöstä. Heistä jopa joka kolmannes toi esille, että kelpoisia sijaisia ei ole tarpeeksi saatavilla määräaikaan tai vakituisiin työsuhteisiin, koskien erityisesti yliopistokoulutettuja lastentarhanopettajia. (Eskelinen & Hjelt, 2017.) Selvityksemme tulokset ovat samansuuntaisia Opetus- ja kulttuuriministeriön selvityksen kanssa.

Kaaviosta 1 näkee, että sijainen poissaolijan tilalle hankitaan vain harvoin. 20,7% ilmoitti saavansa sijaisen tilalleen usein tai aina ollessaan koulutuksessa. 54,8% ilmoitti, että sijainen saadaan koulutuksessa olevan tilalle harvoin tai ei koskaan. 29,3% ilmoitti saavansa sijaisen usein tai aina ollessaan kipeänä. 28,9% vastaajista ilmoitti, että sijainen saadaan sairaan työntekijän tilalle harvoin tai ei koskaan.

Suhdeluvut ylittyvät

Kaavio 1: Poissaolijan tilalle hankitaan sijainen

Vastaajat kertoivat, ettei sijaista juurikaan hankita tai niiden tilaaminen jätetään viime tinkaun.

“Sijaista ei yleensä hankita. Toisten ryhmien aikuiset auttavat jos ehtivät.”

“Sijainen hankitaan mahdollisimman viime tingassa jos vaikka lapsia sairastuu tai on poissa jolloin ei tarvittaisi sijaista.”

Yleistä on, että päiväkodin muuta henkilökuntaa käytetään sijaisena toisessa ryhmässä.

“Pk apulainen sijaistaa ryhmässä”

“Yleensä sijaista ei oteta, vaan toimitaan työllistetyn/työkokeilussa olevan epäpätevän avustuksella.”

Vastaajat nostivat sijaisten riittävyyden keskeisenä ongelmana esiin kyselyssämme.

“Johtaja yrittää saada sijaisen, mutta usein samaan aikaan tarvitaan sairaslomalaiselle tuuraaja ja sijaiset ei riitä.”

Henkilökuntavajetta pyritään korjaamaan pääosin oman päiväkodin tai yksikön sisäisesti. Yleinen käytäntö on siirtää henkilökuntaa ja/tai lapsia toiseen ryhmään poissaolojen vuoksi. (Siitonen, 2011; Mäntynen, 2014; Siltala, 2004.) Toisaalta kaikista aikuisista tulee lapsille tuttuja ja koko päiväkodin toimintaympäristö tulee tutuksi (Salmi, Huttunen & Yli-Pietilä, 1996), mutta kaikille lapsille yhtäkkiset siirrot eivät ole hyväksi. Tätä pohdimme lisää luvussa 4.

“Autamme toisia ryhmiä, välillä myös siirrymme toiseen päiväkotiin”

1.2 Käyttöaste tavoittelun haasteet varhaiskasvatuksessa

Kettumäki, S. & Vikeväkorva, S.

Päivähoitoasetuksen muutoksessa vuonna 1992 luovuttiin lapsiryhmän enimmäiskoon määrittelystä, jotta päiväkotitoimintaan saataisiin joustavuutta. Näin lasten määrää voitaisiin vapaasti muuttaa tilanteiden, tilojen ja lapsikoostumuksen mukaan suhdeluvun toteutuessa. Tämä mahdollisti varhaiskasvatuksen alueellisen palvelutarjonnan paremman suunnittelun vallitsevista olosuhteista, alueellisista tarpeista ja käytettävistä resursseista lähtien. Tavoitteena oli myös hyödyntää mahdollisimman hyvin varhaiskasvatuksen voimavaroja ja ehkäistä vajaakäyttöä. (Kantelu, 2004; Färkkilä, Kahiluoto & Kivistö, 2006; Siitonen, 2011.) Varhaiskasvatuslaissa määritellään nykyään ryhmäkoon maksimimäärä, joka vastaa kolmen kasvatusvastuullisen työntekijän vastuulla olevaa lapsimäärää. Esimerkiksi 3-6 vuotiaiden lasten ryhmässä saa olla maksimissaan 24 lasta. Vastaajat kuitenkin toivat esille, että neljän kasvatusvastuullisen ryhmää on edelleen. Jopa 73 vastaajaa ilmoitti työskentelevänsä ryhmässä, jossa on neljä kasvatusvastuullista. Lisäksi on rakennettu yhdistelmäryhmiä, joissa kaksi ryhmää saattaa toimia samassa tilassa. Nämä ryhmät on merkitty esimerkiksi 2+2 tai 3+1 ryhmiksi.

Ryhmien täyttäminen yli asetusten ja työskenteleminen vähemmällä henkilökunnalla on seurausta korkeista käyttöastetavoitteista (Salmi, Huttunen & Yli-Pietilä, 1996; Mäntynen, 2014; Siltala, 2004). Tämä näkyy jo käytännössä. MTV3:n 45 minuuttia – ohjelman selvityksen mukaan syyskuussa 2010 lähes kaikissa suurten kaupunkien päiväkodeissa oli tilanne, jossa henkilökuntaa ei ollut tarpeeksi suhteessa lasten määrään. Joka kymmenessä oli liian vähän henkilökuntaa joka toinen työpäivä. (Päiväkodeissa on henkilökuntapula, 2010.) Päiväkotien arjesta oli tullut näin ollen sietämätöntä (Valkama, 2012).

Tilapäinen poikkeama

Suhdelukujen monitulkintaisuus perustuu päivähoitoasetuksessa olevaan tilapäisyyden momenttiin. Tämä tilapäinen poikkeaminen on sallittua äkillisissä ja ennakoimattomissa tilanteissa sekä silloin, kun lapsen huoltaja työllistyy tai osallistuu työllistymiskoulutukseen. Tulkinnanvaraisuutta lisää se, että laki ja asetus eivät anna vastausta, kuinka pitkäkestoinen tämä tilapäinen poikkeaminen saa olla. (Asetus lasten päivähoitosta; Mahkonen, 2012; Kantelu, 2004; Kantelu, 2008.)

“Kunta voi poiketa 1 ja 2 momentissa säädetyistä suhdeluvusta, jos lasten keskimääräiset hoitopäivät ovat jatkuvasti huomattavasti vähäisemmät kuin toimintapäivät. Poikkeaminen voi tapahtua siten, ettei lapsia ole muutoin kuin lyhytaikaisesti yhtäaikaisesti hoidossa enempää kuin kokonaissuhdeluku edellyttää.” [\(21.12.2006/1345\)](#)

“Lisäksi 1 ja 2 momentissa säädetyistä suhdeluvusta voidaan poiketa tilapäisesti ja lyhytaikaisesti laajennettaessa lapsen hoitoaikaa edellä 2 §:n 3 momentissa (vanhempi työllistyy tai osallistuu työllistymiskoulutukseen) tarkoitetulla tavalla.” [\(19.6.2008/442\)](#)

Suhdeluvut ja niistä poikkeaminen liittyvät erilaisiin vastuun muotoihin, mutta vain epäsuorasti. Mahkonen (2012) mukaan ei ole olemassa mitään juridista automatiikkaa, jossa tehtäisiin määrättyjä johtopäätöksiä vastuun realisoitumisen suhteen. Kuten eduskunnan oikeusasiamiehelle toimitetussa kantelussa (2008) todetaan, on suhdelukujen käytännön soveltaminen työnjohdollinen kysymys. Ratkaisuna oikeusasiamies päätyy siihen, että säädettyä henkilöstömitoitusta ei voida pitää säädöksen mukaisena, jos se jää toteutumatta useampana toimintapäivänä kuukaudessa. Henkilökunnan läsnäoloa täysimääräisesti ja jatkuvasti hoitotilanteessa ei päivähoitoasetuksen säännös edellytä, mutta pyrkimys asetuksen mukaisiin suhdelukuihin tulisi toteutua koko hoitopäivän ajan. (Kantelu 2001 & kantelu 2008.)

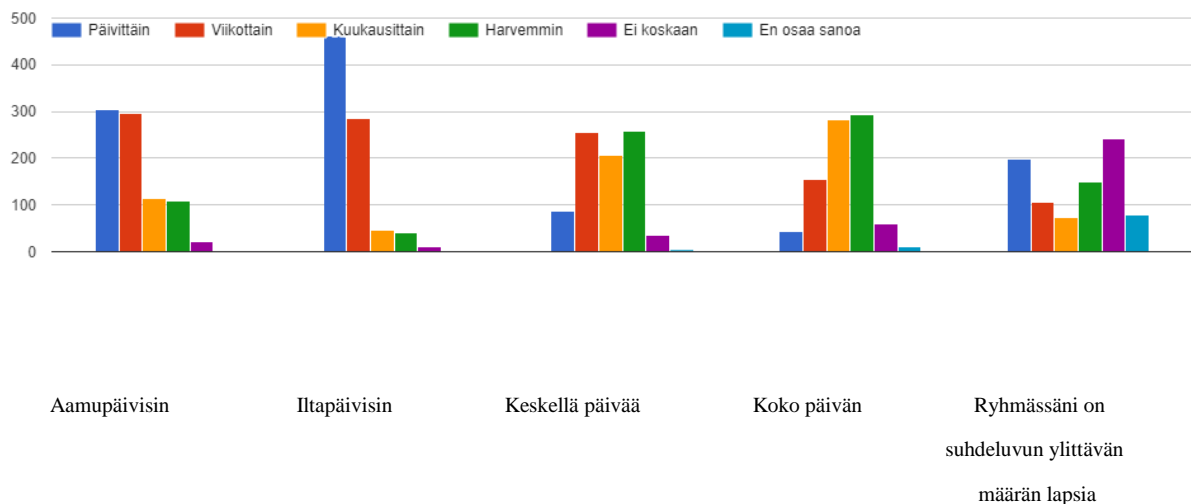
Arjen haasteet

Käyttöasteiden tarkastelu ja perheiden varhaiskasvatuspalvelun käyttäminen on ohjannut siihen, että useissa päiväkodeissa aamut alkavat ”päiden” laskemisella eikä pedagogiikalla. Henkilökuntaa siirretään muihin ryhmiin tai päiväkoteihin tarpeen vaatiessa. Sairastuneen tilalle ei aina tilata sijaista tai vaikka tilattaisiin, sijaista ei aina löydy. (Valkama, 2012.) Prosenttilukuja on päiväkodissa laskettu jo aiemmin, mutta niiden merkitys on kasvanut 1990-luvun laman jälkeen. (Salmi, Huttunen & Yli-Pietilä, 1996; Mäntynen, 2014).

“Lasten määrä lasketaan aamulla ja yksi hoitajista saatetaan siirtää toiseen ryhmään tai taloon joko heti tai iltapäiväksi. Useimmiten henkilö joutuu muuttamaan työvuoronsa tai tekemään ylityitä ja samoin ryhmän muut aikuiset.”

Päivittäin tarkasteltuna käyttöaste on harhaanjohtava. Kaikki aikuiset ja lapset eivät ole yhtä aikaa paikalla. Ryhmien työntekijät tulevat töihin eri aikoihin, mikä johtaa siihen, että usein äärivuoroissa (aamu- ja iltavuorot) työntekijä vastaa lapsiryhmästä yksin. Lapsen varhaiskasvatuspäivän pituus vaihtelee lapsen huoltajan/huoltajien työpäivän ja työmatkan keston mukaan. Se on usein aikuisen työpäivää pidempi. (Salmi, Huttunen & Yli-Pietilä, 1996.) Käytännössä suhdeluvut toteutuvat vain kaikkien työntekijöiden ollessa yhtä aikaa paikalla. Huomionarvoista on kuitenkin, että kaikki 24 lasta eivät ole käytännössä paikalla koko päiväkodin aukioloaikaa. Harvoin aikaisin aamulla on paikalla koko ryhmää, samoin myöhään iltapäivästä tai illalla.

Suhdeluvut ylittävät

Kaavio 2: Suhdelukujen ylittyminen päiväkodissa

Kaaviossa 2 on nähtävillä, että suhdeluvut ylittyvät päivittäin. 36,1% vastaajista ilmoitti suhdelukujen ylittyvän aina aamupäivisin. Iltapäivisin vastaava luku oli 54,5%. Keskellä päivää suhdeluvut ylittyivät viikoittain tai useammin 40,6% kyselyyn vastanneiden mukaan. Koko päivän kestäviä ylityksiä oli viikoittain tai useammin 23,3% mukaan. Lisäksi 23,6% vastaajista ilmoitti, että heidän ryhmässään on suhdeluvun ylittävän määrän lapsia joka päivä.

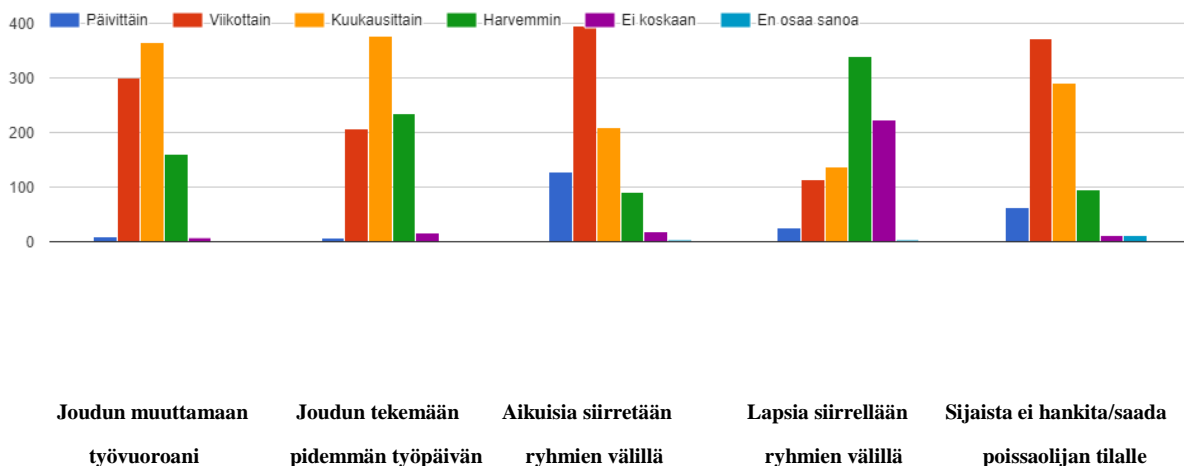
Käyttöastetarkastelussa on siirretty ryhmistä koko päiväkodin ja nyttemmin koko päiväkotiyksikön käyttöastetarkasteluun, vaikka aikuiset ja lapset toimisivat ryhmissä. Suhdeluvun ylityessä vasta koko päiväkotiyksikön tasolla, harkittiin sijaisten ottamista. (Salmi, Huttunen & Yli-Pietilä, 1996; Mäntynen, 2014.) Koska käyttöasteen tarkastelu on ulotettu koskemaan koko päiväkotiyksikköä, se

on tehnyt varhaiskasvatustoiminnan järjestämisen haastavaksi. Henkilökunnan työvuorot suunnitellaan ryhmien mukaan. Sijaistaminen toisessa ryhmässä pakottaa henkilökunnan joustamaan työvuoroissa venyttämällä päiväänsä tai jopa vaihtamalla työvuorojaan. Varhaiskasvatuksen arki pakottaa työvuorojoustoisiin, mikä puolestaan kuormittaa työtä. (Siitonen, 2011.)

“...vaihdamme oma-aloitteisesti ja esimiehen käskystä työvuoroja. Yleensä tämä tapahtuu työvuorolistan julkistamisen jälkeen vaikka tilanne on ollut jo työvuoroja suunniteltaessa tiedossa.”

Kaavio 3 kuvaa, että päiväkodin arki on rikkonaista. Yleistä on, että työvuoroja muutetaan (36,8% viikoittain), päivää joutuu pidentämään (25,4% viikoittain), aikuisia siirretään ryhmien välillä (62,0% viikoittain) ja 51,5% vastaajista kertoi, ettei sijaisia yleensä saada poissaolijoiden tilalle. 15,4% vastaajista ilmoitti, että lapsia siirrellään ryhmien välillä viikoittain. Aikuisten sekä lasten siirtäminen ryhmästä toiseen eivät tue varhaiskasvatuslain tavoitteiden (ks. luku 1) toteutumista. Tavoitteiden mukaan lapselle tulee turvata pysyvät vuorovaikutussuhteet niin lasten kuin aikuistenkin välillä (kohta 5). Kasvatushenkilöstön vaihtuminen vaikeuttaa myös lapsen yksilöllisyyden huomioimista (kohta 7) sekä edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä (kohta 8).

Suhdeluvut vaikuttavat toimintaan

Kaavio 3: Suhdeluvut vaikuttavat toimintaan

Työntekijät uupuvat

Työvuorojen ja työpäivien epävarmuus on johtanut siihen, että lapsista tulee levottomampia ja aikuisista stressaantuneempia. Henkilökunta uupuu pyrkiessään turvalliseen varhaiskasvatustoimintaan, vaikka kokevat, ettei sekään aina onnistu. Kyynistyminen ja

turhautuminen johtavat työuupumuksen kautta alanvaihtoon. (Valkama, 2012; Siltala, 2004.) Aiemmin mainitun Opetus- ja kulttuuriministeriön laajan selvityksen tulokset liittyen varhaiskasvatuksen henkilöstöön ovat hälyttäviä. Selvityksen mukaan 31% vastaajista suunnittelee seuraavan kymmenen vuoden aikana alanvaihtoa. Suurimpina syinä vastaajat tuovat esiin muun muassa matalan palkkatason, työn kuormittavuuden ja vastuullisuuden, arvostuksen vähyyden, epäselvät työnkuvat, vähäiset etenemismahdollisuudet ja heikot vaikutusmahdollisuudet omaan työhön. (Eskelinen & Hjelt, 2017.)

Käyttöasteiden pohjalta ohjautuvassa varhaiskasvatustoiminnassa on uskottu siihen, että olemassaolon kilpailussa selviäminen johtuu hallittavista tekijöistä ja suunnitelmallinen järki hallitsee todellisuutta. (Siltala, 2004). Käyttöasteet ohjaavat toimintaa ja niistä tulee itseisarvo. Työn mielekkyys katoaa, kun vaadittu tehokkuuden tulos on ristiriidassa varhaiskasvatuksen arvojen kanssa (Siltala, 2004). Lukuja pyörittelemällä saadaan asiat näyttämään hyvältä paperilla, mutta se on ristiriidassa käytännön työn kanssa.

“Henkilöstöä siirrettiin kuitenkin siksi, että suhdeluvut saataisiin näyttämään hyvältä ja sijaisia ei tarvitsisi tilata. Lasten etua ja pysyvää, turvallista ja ennakoitavaa arkea tässä ei ainakaan ajateltu.”

Varhaiskasvatustoiminta

Varhaiskasvatustalaki, Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014) ja esimerkiksi Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016) ohjaavat varhaiskasvatusta, mutta arjessa myös henkilökunnan ja lasten paikallaolot vaikuttavat luonnollisesti toimintaan. Varhaiskasvatuksen tehokkuusvaatimukset ovat johtaneet lapsiryhmäkokojen kasvuun, epämääräisiin suhdelukuihin, henkilöstön vaihtuvuuteen ja vuorovaikutussuhteiden epävakauteen (Mäntynen, 2014). Arki on muuttunut raskaaksi alati muuttuvien tilanteiden vuoksi, ja suunniteltua toimintaa on pakko jättää toteuttamatta henkilökunnan tai lasten puuttumisen vuoksi. Hännisen (2017) tutkielman mukaan suhdeluvut ylittyvät arjessa usein. Arki rakentuu yhä voimakkaammin perushoitotilanteiden varaan ja suunniteltua työtä ei voida kunnolla toteuttaa. Vastaajat olivat myös huolissaan lasten turvallisuudesta, kun henkilöstöresursseja ei ole tarpeeksi (ks. myös Puroila & Kinnunen, 2017).

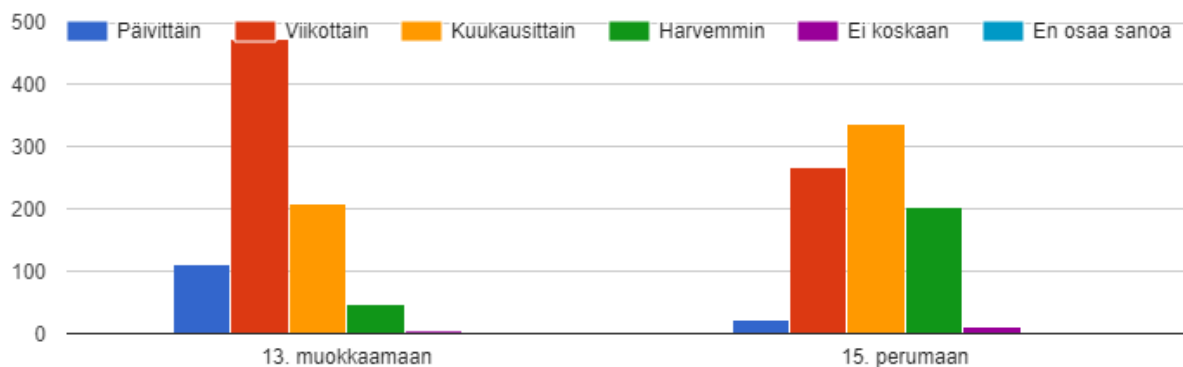
“Aikuisia siirretään muualle, jolloin suunniteltu toiminta kärsii.”

“Ryhmistä puuttuu aikuisia joten vastuulliset aikuiset siirtyvät ryhmästä toiseen tai päiväkodista toiseen. Suhdeluku ei ylitä niin että aikuisia olisi liikaa.”

“Monesti ryhmämme jää ilman sijaista, koska ” pärjäämme niin hyvin”.”

Henkilökunnan poissaolojen tai toisessa ryhmässä sijaistamisen vuoksi retket ja vierailut päiväkodin ulkopuolelle ovat haastavia ja ne perutaan. Myös ohjattuja toimintatuokioita joudutaan perumaan, eikä pienryhmiin jakautuminen toiminnan ajaksi ole mahdollista henkilökunnan puutteen ja epämääräisten ryhmärakenteiden vuoksi. (Salmi, Huttunen & Yli-Pietilä, 1996; Valkama, 2012.) Erityisesti niissä päiväkodeissa, joiden fyysiset tilat pakottavat pienryhmätoimintaan, kärsitään suuresti henkilökunnan poissaoloista. Lisäksi ryhmiä yhdistellään päiväunien ajaksi, jolloin tarvitaan vähemmän aikuisia suhteessa lapsiin (Salmi, Huttunen & Yli-Pietilä, 1996). Usein päiväkodeissa järjestetään palaverit päiväuniaikaan, jolloin myös muuta kuin kasvatusvastuullista henkilökuntaa, esimerkiksi opiskelijat, avustajat, päiväkotiapulaiset, hyödynnetään. Lastentarhanopettajan lapsiryhmän ulkoinen työaika sijoittuu usein myös tähän aikaan, kuten myös henkilökunnan ruoka- ja kahvitauot.

Suunniteltua toimintaa joudutaan...

Kaavio 4: Suunniteltua toimintaa joudutaan muokkaamaan/perumaan

Vastaajat kertoivat, että suunniteltua toimintaa joudutaan usein muokkaamaan tai perumaan (Kaavio 4). Jopa 62,9% vastaajista kertoi muokkaavansa suunniteltua toimintaa vähintään viikoittain. Ainoastaan 6% vastaajista ilmoitti, että suunniteltua toimintaa pitää muokata vain harvoin tai ei koskaan. 34,4% ilmoitti, että toimintaa pitää perua viikoittain tai useammin. 25,3% vastaajista ilmoitti, että toimintaa joudutaan perumaan vain harvoin tai ei koskaan.

“Myös suunniteltua toimintaa jouduttiin perumaan ja muuttumaan sen vuoksi, että lapsia oli ”liian vähän” ja omaa henkilöstöä siirrettiin toiseen päiväkotiin.”

“Vaikka koulutus tiedetään etukäteen sijaista ei hankita. Käsketään katsomaan kaikkien ryhmien suhdeluvut ja siirrellä aikuisia ja lapsia sen mukaan jolloin suunniteltu toiminta joudutaan perumaan.”

“...katsotaan koko talon tilanne. Se tarkoittaa sitä että toisen ryhmän suunnitelmat kaatuvat ja myös oman ryhmän. Tuen tarpeellisia lapsia ei huomioida, eikä johtaja tule kysymään " pärjäätekö"-vaan ilmoittaa että sijaista ei palkata, pärjääte x kasvattajamäärällä". Henkilöstöllä ei mitään sananvaltaa tähän. Iltapäivät ovat etenkin yhtä pärjäämistä kun lapset on vain saatava ulos.”

Tavoitteiden ja toiminnan väliin muodostuu täten ristiriita. Laadukkaaseen varhaiskasvatukseen liitetään lapsen yksilöllinen huomioiminen, hoiva, opetus, ohjaus ja kasvatus. Näitä on vaikea toteuttaa isommissa ryhmissä ja vähemmällä henkilökunnalla. (Salmi, Huttunen & Yli-Pietilä, 1996.) Isossa ryhmässä ei ole yksinkertaisesti aikaa lasten yksilölliselle huomioimiselle. Aina henkilökunta ei osaa kertoa lapsen huoltajalle, mitä päivän aikana on tapahtunut juuri hänen lapsen kohdalla päiväkodin kiireen vuoksi.

1.3 Täyttöaste ja tilatäyttö päiväkodissa

Tilli, S.

Täyttöaste kertoo päiväkodin lapsipaikkojen täyttöasteen, eli kuinka monta lasta on suhdeluvun mukaisesti kirjoilla. Ryhmässä voi olla paikat 12 lapselle, mutta lapsia on kirjoilla 16, jolloin täyttöaste on 130%. Tällöin ryhmä on täytetty yli sallitun määrän, jos kaikki lapset ovat yhtä aikaa paikalla. Ryhmässä voi myös olla myös esimerkiksi paikat 21 lapselle, mutta lapsia on kirjoilla vain 17, jolloin täyttöaste jää 70 prosenttiin. (Iin kunta 2017.) Täyttöaste voi olla myös alle 80%, mutta käyttöaste ylittää 124% (Liminka 2018). Edellä kuvatun käyttöasteen mukaisesti voidaan päätellä, että erot käyttö- ja täyttöasteessa johtuvat lasten runsaasta paikallaolosta suhteessa työntekijöiden paikallaoloon. Vuonna 2008 Jyväskylässä täyttöaste päiväkodeissa oli keskimäärin 105%, perhepäivähoidossa 95% ja kerhoissa 90% (Saari, Riikonen, Kivisaari & Heikkilä 2009).

Päiväkotien täyttöaste on pääsääntöisesti n. 100%, sillä siihen vaikuttaa lasten ja aikuisten välinen suhdeluku, joka on alle 3-vuotiailla pienempi kuin yli 3-vuotiailla. Lapsen täyttäessä kolme vuotta vapautuu täyttöastetilaa. Myös lasten hoitopäivän pituus vaikuttaa suhdelukuihin ja täten myös täyttöasteeseen, sillä osapäiväisiä lapsia voi olla 13 yhtä kasvattajaa kohden. Iin kunta kirjaa, että täyttöasteen vaihtelua voidaan optimoida sekä henkilöstöliikkuvuudella eri päivähoitopaikkojen välillä että joustavilla sijaisjärjestelyillä. (Iin kunta 2017 & Saari, Riikonen, Kivisaari & Heikkilä 2009.) Tästä aiheutuvia haasteita olemme pyrkineet selvittämään kyselymme kautta.

Päiväkotien tiloista on määrätty Rakennustietosäätiön ohjeella RT-11003 sekä turvallisuudesta Valtioneuvoston “Päivähoidon turvallisuussuunnittelu” -oppaalla (2008). Kunnat ovat tehneet näihin pohjautuen omia suunnitelmiaan, joiden mukaan päiväkodit rakennetaan. Ohjeistuksien tärkeimpinä lähtökohtina vaikutti olevan lainsäädäntö ja raha, rakennuksen käyttöikä, kustannustehokkuus, muunneltavuus sekä tarkoituksenmukaisuus. (Berg, 2017.) Tilamitoitus lasta kohden vaihtelee n. 6-8,5m² ns. hyötyalan välillä, jolla tarkoitetaan lasten käytössä olevien tilojen lattiapinta-alaa, käytävätiloja lukuun ottamatta. Tartuntatautien leviämisen estämiseksi ryhmällä tulisi olla omat wc-tilat niin, että niissä on yksi wc-istuin ja käsienspesuallas 10 kokopäivälasta kohden ja 10-15 osapäiväistä lasta kohden. (Jyväskylän kaupunki, 2015.) Jyväskylän suunnitteluohjeessa todetaan ryhmien välisten ovien olevan tarpeelliset tarttuvien tautien ehkäisemiseksi, mutta uusimmat tilasuunnittelut korostavat tilojen avoimuutta, yhteiskäyttöä ja muunneltavuutta. Jyväskylässä tilat on mitoitettu siten, että ryhmän koko on aina 21 lasta, ja kaksi ryhmää muodostavat ryhmäkokonaisuuden, jolla on yhteisiä kotialuetiloja. Nämä kahden ryhmän kotialueiden tilat toimivat kolmen 14 lapsen pienryhmän tiloina. (Jyväskylä, 2015.) Myös Tampereella on linjattu kahden ryhmän yhteisistä kotialuetiloista, mutta pienryhmä on nähty 7-10 lapsen kokoisena, ja sitä on perusteltu pedagogisella toiminnalla sekä käytännön toiminnan reunaehdoilla (Tampere, 2016).

Lapsia max	kotipesä	yhteistilat	Sali	yhteensä	hy-m ² / tilapaikka
14	28	40	30	98	7,0
21	40	70	37	147	7,0
28	53	103	40	196	7,0
42	80	170	44	294	7,0
63	120	260	63	443	7,0

RT -ohjekortin mukaiset toiminnan mitoitusperusteet

(Lähteestä: Tohmajärvi 2017)

“Tilat rajoittavat, ettei ole 8 lasta yhdellä.”

Varhaiskasvatuslain mukaan lapsiryhmät tulee muodostaa siten, että ryhmässä saa olla enintään kolmea hoito- ja kasvatustehtävissä olevaa henkilöä vastaava määrä lapsia. Laki ei estä tätä suurempaa määrää kasvattajia, mutta lapsimäärä ei saa olla kolmen kasvattajan määrää suurempi. Jotkin kunnat ovat kuitenkin alkaneet muodostamaan lapsiryhmiä kahden kasvattajan ympärille, kuten Vantaalla, jossa uusien päiväkotien lapsiryhmät rakennetaan kahden kasvattajan muodostamasta tiimistä, jolloin lapsimäärä on 8-16. Kotialue muodostuu kahdesta kasvattajatiimistä, jotka tekevät yhteistyötä ja käyttävät yhteisesti osaa tiloista. (Vantaan kaupunki 2017.). Tämä sama linjaus näkyy myös Tampereen ja Jyväskylän tilaohjeista (Tampere 2006, Jyväskylä 2005). Toiset päiväkodit ovat kuitenkin alkaneet hyödyntämään tiloja niin, että kaksi lapsiryhmää käyttävät samoja tiloja. Tilojen käytöstä huolimatta varhaiskasvatuslain mukaiset tavoitteet tulee pystyä saavuttamaan, mikä asettaa sekä toiminnalle että arjen aikataulutukselle haasteita. Tilojen käyttöön liittyvä tehostaminen vähentää lasten aloitteisiin vastaamista, kun tiloista on neuvoteltava aikuisten kesken. Tämä lisää lapsille vaatimusta mukautua päiväkodin määrittämiin rakenteisiin, kun samoja tiloja käyttää toinenkin lapsiryhmä (Paananen & Tammi 2017.)

OSA II

Henkilöstön vaihtuvuuden vaikutukset

2 Henkilöstön vaihtuvuuden vaikutukset

2.1 Varhaiskasvatuksen laatu

Ranta, S.

Varhaiskasvatus on lapsen kehitystä, oppimista ja kasvua tukevaa ainoastaan ollessaan laadukasta. Laadukas varhaiskasvatus tukee lapsen sosiaalista, kognitiivista (ks. myös Camilli, 2009), emotionaalista, motorista ja kielellistä osaamista, kun taas heikkolaatuisen varhaiskasvatustoiminnan on todettu pahimmillaan vaikuttavan negatiivisesti kyseisiin kehitysalueisiin. Varhaiskasvatuksen laadun merkitys korostuu erityisesti niiden lasten kohdalla, joiden sosioekonominen asema on heikko. Laadukas toiminta tukee heikompia oppijoita saamaan omia ikätovereita kiinni ja tasoittaa kehityseroja. (Felfe & Lalive, 2018; Melhuish, ym., 2015; Montie, ym., 2006; Loeb ym., 2004; Vandell & Wolfe, 2000.) Englannissa tehty pitkittäistutkimus (Sylva, ym. 2011) toi esille, että varhaiskasvatuksen vaikutukset ulottuivat lapsen sosiaalisiin ja tiedollisiin taitoihin lapsen ollessa yksitoistavuotias. Varhaiskasvatuksen laatu vaikuttaa siihen, millaista osaamista lapsi siitä saa. Puolestaan heikkolaatuisen varhaiskasvatuksen ei nähty tuovan minkäänlaista hyötyä. Varhaiskasvatuksen laatua oli tutkimuksessa mitattu arvioimalla seitsemää osa-alueita: fyysistä ympäristöä, lapsen yksilöllisyyden huomioimista, kielellistä tukea, aktiviteetteja, vuorovaikutusta, toimintaa ja sen organisointia sekä yhteistyötä huoltajien kanssa.

Anderson ym. (2003) toivat tutkimuksessaan esille, että varhaiskasvatuksen laatuun keskittyvät ohjelmat paransivat lasten kognitiivisia taitoja, kuten lukivalmiuksia sekä tasoittivat heikommista taustoista tulevien lasten tasoeroja suhteessa muihin lapsiin. Chetty ym. (2010) saivat laajan tutkimuksensa pohjalta selville, että varhaiset taidot lukemisessa ja matematiikassa olivat yhteydessä korkeampaan ansiotasoon. 27-vuotiaat aikuiset saivat keskimäärin korkeampaa palkkaa, jos he olivat saaneet jo päiväkodissa hyviä tuloksia matematiikkaa ja lukemista mittaavissa testeissä.

Useat tutkimukset osoittavat, että henkilöstön laadukas pedagoginen koulutus kehittää laaja-alaisesti varhaiskasvatustoiminnan laatua. Pedagoginen osaaminen lisää aikuisen ymmärrystä lapsen kehitystä ja oppimista kohtaan, auttaa näkemään asioita lapsen näkökulmasta, lisää lapsilähtöisyyttä

ja tukee lapsen osallisuutta. (Fukkink & Lont, 2007; Jeon, Buettner & Hur, 2016; Perren, Herrmann, ym., 2017; Taguma, Litjens & Makowiecki, 2012). Osallisuuden, lapsilähtöisyyden ja lapsen autonomian tukeminen ovat keskeisiä tekijöitä myönteisen oppimismotivaation rakentumiselle. (Reeve, 2009; Vasalampi, 2017)

Varhaiskasvatuksen haasteita ovat henkilökunnan vaihtuvuus sekä kiire. Henkilöstön vaihtuvuus vaikuttaa lapseen, aikuiseen sekä koko työyhteisöön. Jatkuvat muutokset vaikeuttavat sosiaalisten suhteiden rakentumista ja rikkovat arkea. Jatkuvat muutokset ja ärsykkeet vaikuttavat lapsen kehitykseen luoden levottomuutta. Jos ärsykejä on liikaa, lapsen aivot ovat jatkuvassa hälytystilassa ja hänen reagointinsa herkistyy. Hyvinvointia mittaavissa tutkimuksissa on tuotu esille, että arjen rikkonaisuus vaarantaa lapsen hyvinvointia sekä kasvua että kehitystä. (Määttä & Rantala, 2016.) Santangelin (2018) tutkimus toi esille, että varhaislapsuudessa koettu stressi jättää pysyvän jäljen aivoihin, mikä vaikuttaa negatiivisesti unen laatuun, erityisesti REM-uneen.

Vaihtuvuus ja kiire vaikuttavat myös työntekijän hyvinvointiin. Heikko luokkahuonetoimintojen ja toiminnan suunnittelun on nähty vaikuttavan negatiivisesti työntekijöiden emotionaaliseen hyvinvointiin. (Nislin, ym. 2015.) Kouluissa kiusaamis- ja väkivaltatapausten todettiin vähentyvän, jos lapsille turvattiin työskentelyyn työrauha (Julin & Rumpu, 2018). Myös pysyvät ihmissuhteet on todettu lapsen kehitykselle tärkeiksi. Lapsi tarvitsee turvallisuutta ja pysyvyyttä suotuisan kehityksen turvaamiseksi. Työntekijöiden välinen siirtely yksikössä tai tilapäislasten käyttäminen eivät täytä yhteisön määritelmän kriteerejä. Yhteisöllisyys ja ryhmään kuuluminen ovat erityisesti lapsen hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä. (Hännikäinen & Rasku-Puttonen, 2006; Juutinen, 2018; Köngäs, 2018; Määttä & Rantala, 2016.)

Ryhmästä toiseen siirtyminen voi sopia itsetunnoltaan vahvoille lapsille, mutta epävarmoille lapsille siirtymiset voivat kuitenkin olla epäsuotuisia. Jatkuvat siirtymiset vaikeuttavat myös aikuisten pitkäjänteistä yhteistyötä, toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia. (Määttä & Rantala, 2016.) On tärkeää, että jokainen lapsi voi tuntea kuuluvansa ryhmään. Ryhmien muodostumiseen sekä sosiaalisten suhteiden rakentumiselle täytyy antaa riittävästi aikaa. Ensimmäiset viikot ovat sosiaalisten suhteiden rakentumiselle ja ryhmäytymiselle tärkeitä. Ryhmässä lapsi voi luoda ystävyys- ja vuorovaikutussuhteita, mutta he oppivat myös, että toimintaan mukaan pääseminen edellyttää hyväksyntää, joka pitää puolestaan ansaita. (Rasku-Puttonen, 2006.)

Yhdysvalloissa tehty laaja tutkimus osoittaa opettajien vaihtuvuuden vaikutukset kouluympäristössä. Tutkijat huomasivat, että vaihtuvuus vaikutti sekä työyhteisöön että opetuksen tehokkuuden heikkenemiseen. Orientoituminen vie kokeneeltakin opettajalta aikaa, ja tehokas opettaminen vaatii yli vuoden työjakson lapsiryhmän kanssa. Opettajien vaihtuvuus vaikutti myös oppilaiden koulutyöskentelyyn sekä -suoriutumiseen negatiivisesti; etenkin niiden lasten kohdalla, jotka olivat koulussa useamman vuoden ja joutuivat jatkuvasti kokemaan näitä muutoksia. (Ronfeldt, ym. 2013.)

Päiväkotien varhaiskasvatustoiminta rakentuu aina työyhteisöissä. Varhaiskasvattajien yhtenäisyys on merkitsevää laadukkaan toiminnan sekä lapsen kehityksen ja kasvun tukemisen kannalta. Hyvä työyhteisö rakentuu työntekijöiden sitoutumisesta yhteisiin tavoitteisiin, arvostuksesta, joustavuudesta sekä toisten vahvuuksien huomioimisesta. (Halttunen, 2009; Karila & Nummenmaa, 2006.) Avoin ja positiivinen ilmapiiri on työyhteisön hyvinvoinnille tärkeää. Hyvässä työyhteisössä on tilaa kritiikille ja jokainen voi tuoda oman mielipiteensä esille. Tehokas ristiriitatilanteiden ja konfliktien ratkaiseminen vaatii työyhteisöltä avoimuutta. (Salmi, Perttula & Syväjärvi, 2014.)

Varhaiskasvatukselta puuttuvat selkeät laatumittarit. Usein päädytään todentamaan laatua tehokkuuden ja näin ollen käyttöasteiden kautta. Tehokkuus ja käyttöasteet ovatkin kuntien kannalta varhaiskasvatuksen tärkeimmät laatutekijät. Säästöt kun ovat aikaansaaneet sen, että päiväkotien toimintaa on tiivistetty. Henkilökunnan määrä suhteessa läsnä olevien lasten määrään on tehty mahdollisimman tuottoisaksi. Tämä tehokkuuden käsityksen kautta yhteys varhaiskasvatuksen laatuun jää hyvin välineelliseksi ja lukujen yhteys laatuun avoimeksi. Kustannustehokas ja –tehoton pystytään hyvin mittaamaan, mutta mittaamisen avulla ei pystytä kertomaan hyvin tehtyä huonosta (Siltala, 2004). Päiväkodin henkilökunta kokeekin käyttöasteiden olevan varhaiskasvatuksen laatua heikentävänä tekijä. Yksilöllinen huomioiminen, suunnitellun toiminnan poisjättäminen ja alati muuttuvat tilanteet ovat luoneet päiväkodin arjen raskaaksi ja epämääräiseksi. (Salmi, Huttunen & Yli-Pietilä, 1996.) Paanasen ja Tammin tutkimuksen mukaan tehostamistoimien aiheuttaman työnkuormituksen koettiin vaikuttavan negatiivisesti työn laatuun, kun sitä ei kyetty tekemään niin kuin olisi toivottu. Lastentarhanopettajat kokivat aikuisen roolin jäävän järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäjäksi, ja lasten yksilöllisen eriyttämisen ja avun antamisen vaikeutuneen (Paananen & Tammi 2017). Tehtaan tuottavuusmittareiden ja liukuhihnatekniikoiden soveltamisen esimerkiksi varhaiskasvatuksessa murentaa kuitenkin niiden ammattietiikan ja johtaa pääsääntöisesti täysin järjettömiin lopputuloksiin (Patomäki, 2007).

2.2 Vuorovaikutussuhteiden merkitys, laatu ja pysyvyys

Ranta, S.

Laadukas vuorovaikutus on oppimisen perusta. Tutkimukset puoltavat, että laadukas vuorovaikutus on positiivisessa yhteydessä oppimistuloksiin tuottaen enemmän oppimista tukien samalla oppilaiden sitoutumista toimintaan. Sitoutumisen on todettu olevan riippuvainen päivittäisestä ja laadukkaasta pedagogisesta vuorovaikutuksesta. (Araujo, Carneiro, Cruz-Aguayo & Schady, 2016; Pietarinen, Soini & Pyhältö, 2014.) Vuorovaikutuksen laatuun vaikuttavat rakenteelliset ja emotionaaliset tekijät. Rakenteellisiin tekijöihin luokitellaan muun muassa ryhmäkoko, tilat, oppimisympäristö, oppimistilanteiden struktuuri ja järjestelyt. (Lehtinen, ym. 2016.) Lapsen

motivaatio ja käsitys itsestään rakentuvat suhteessa siihen, kuinka ympäristö heidän toimintaansa reagoi. Motivaation laatua tukee sosiaalinen ympäristö, joka täyttää yksilön perustarpeet, kuten turvallisuuden tunteen. (Brown, Mangelsdorf, ym., 2009; Salmela-Aro & Nurmi, 2017; Vasalampi, 2017.) Ulmasen (2017) tutkimuksessa korostuivat oppilaiden kokemukset, jolloin heidän tarpeisiinsa ei pystytty vastaamaan. Tämä aiheutti oppilaissa negatiivisia tunteita ja aiheutti koulukielteisyyttä sekä koulutyön merkityksellisuuden vähenemistä.

Oppilaan ja opettajan välisestä suhteesta löytyy useita kansainvälisiä tutkimuksia. Myönteinen opettaja-oppilassuhde on yhteydessä niin opettajan kuin oppilaan hyvinvointiin. Positiiviseen opettaja-oppilassuhteen on todettu lisäävän opetuksen vuorovaikutuksellisuutta ja oppilaan oppimismotivaatiota (Bethere, Pavitola & Ulmane-Ozolina, 2014; Manninen, 2018). Leskisenojan (2016) tutkimuksessa nousi esille opettaja-oppilassuhteen merkitys yhteisöllisyydelle ja hyvinvoinnille. Pietarisen, Soinin ja Pyhältön (2014) mukaan eheä ja myönteinen suhde opettajan ja oppilaiden välillä on positiivisessa yhteydessä oppilaan koulumenestykseen ja sitoutumiseen, mitä tulee koulunkäyntiin. Se lisää myös oppilaan aktiivisuutta rakentaa omaa oppimis- sekä sosiaalista ympäristöä. Leskisenojan (2016) mukaan hyvä suhde rakentuu monesta päivittäin tapahtuvasta pienestä asiasta. Peisner-Feinberg, ym. (2001) toivat esille pitkäaikaistutkimuksessaan (4-8-vuotiaat), että läheinen suhde oppilaan ja lastentarhanopettajan välillä tuki merkittävästi lapsen sosiaalisia ja kognitiivisia taitoja, lisäsi oppilaan tarkkaavaisuutta sekä vähensi lapsen häiriökäyttäytymistä lapsen ollessa toisella luokalla. Furrer ja Skinner (2003) nostivat esille omassa tutkimuksessaan, että opettajan ja oppilaan välisen suhteen laatu vaikuttaa merkittävästi oppilaiden koulumotivaatioon sekä koulusuoriutumiseen. Myönteinen suhde parantaa koko ryhmän viihtyvyyttä ja näyttäisi vähentävän oppilaiden negatiivisia tunteita, kuten ahdistusta.

Lapsen hyvinvoinnin tukeminen vaatii opettajalta lapsituntemusta ja sensitiivistä työtettä. Aikuisen täytyy pystyä asettumaan lapsen asemaan ja tarkastelemaan asioita lapsen näkökulmasta. Lapsen yksilöllisyyden huomioiminen ja kehityksen tukeminen vaatii erityistä herkkyyttä tukea sekä ylläpitää lasten sosiaalisia- ja vuorovaikutustaitoja sekä ihmissuhteita. (Lehtinen, ym. 2016.) Myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016) keskeisesti nousevan osallisuuden tukeminen on tutkittu edellyttävän lapsen sensitiivistä kohtaamista, jotta lapsen omat mielenkiinnon kohteet tulevat selviksi. Osallisuuden tukeminen ja lapsen tarpeisiin vastaaminen vaatii lastentarhanopettajalta laajaa ymmärrystä lapsen hyvinvoinnista ja sen merkityksestä lapsen leikille sekä oppimiselle. Jotta lapsen tarpeisiin voidaan vastata, on aikuisen osattava tulkita lapsen kommunikointia. (Karlsson Lohmander & Pramling Samuelson, 2015; Reeve, Bolt & Cai, 1999; Sajaniemi, ym., 2015) Negatiiviset vuorovaikutustilanteet puolestaan voivat heikentää yksilön hyvinvointia ja niillä voi olla pitkäkestoisia negatiivisia vaikutuksia (Mazzer & Rickwood, 2015). Laadukas varhaiskasvatus ja turvallinen aikuinen voivat suojata lasta kehityksellisiltä riskitekijöiltä. Turvallisen vuorovaikutussuhteen rakentaminen vaatii aikaa. (Kronqvist, 2011.) Howesin (1990) tutkimuksessa jo lähes kolmekymmentä vuotta sitten tuotiin esille, että lasten sosiaalisten suhteiden rakentamiseen vaikuttavaa päiväkotitoiminnan laatu. Heikkolaatuinen toiminta vaikutti negatiivisesti lasten ystävyys-suhteiden luomiseen ja muodostumiseen. Tutkimuksessa toiminnan

laatua mitattiin henkilöstön koulutustaustan perusteella, lapsi-kasvattaja -suhteella sekä pysyvyydellä.

Kansainvälisesti lastentarhanopettajat ovat huolissaan lasten sosiaalisten taitojen kehittymisestä. Erityisiä huolenaiheita ovat kiusaamistapaukset, joidenkin lasten epäsuosio ja dominoiva käytös. (Kutnick, ym., 2007.) Lapsen toiminta rakentuu suhteessa aikuisiin sekä muihin lapsiin. Kavereilla ja sosiaalisella ympäristöllä on iso merkitys lapsen omaan toimintaan. Tämän on todettu vaikuttavan laajasti myös lapsen sopeutumiseen ja koulumenestykseen. (Kyrönlampi-Kylmänen, 2010; Schwartz, Gorman, Dodge, Pettit & Bates, 2008.) Mannisen (2018) tutkimuksessa nousi esille, että sosiaalisilla suhteilla on vahva yhteys kouluun kiinnittymiseen. Vahvan sosiaalisen kompetenssin omaavien lapsien kouluviihtyvyys vain parantui ajan myötä. Mannisen mukaan tunne- ja vuorovaikutustaitoja tulisikin vahvistaa entisestään jo varhaiskasvatuksessa.

Kaverisuhteet vaikuttavat lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen joko positiivisesti tai negatiivisesti. Ryhmään sopeutuminen on lapsen myönteisen kehityksen kannalta tärkeää. Ryhmän tai muiden lasten hyväksyntä on yhteydessä lapsen itsetuntoon sekä sosiaalisten taitojen kehittymiselle. Kiusaamisen on todettu vaikuttavan negatiivisesti lapsen fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin sekä akateemisiin taitoihin. Kiusaamisella voi olla myös hyvin pitkäaikaisia seurauksia aina aikuisikään asti. (Hannula & Lepola, 2006; Juutinen, 2018; Kyrönlampi-Kylmänen, 2010; Wolke & Lereya, 2015.) Lepolan (2006) tutkimuksessa nousi esille, että sosiaaliset ongelmat vaikuttivat negatiivisesti esikoululaisten oppimismotivaatioon. Vahvat ystävyysuhteet puolestaan on todettu kehittävän lapsen itsetuntoa, kompetenssia vastustaa kehitykseen vaikuttavia negatiivisia tekijöitä ja itsevarmuutta myös silloin, kun lapsi työskentelee yksin (Bolger, Patterson ja Kupersmidt; Sroufe, 2005). Lapsen yhteisöllisyyden tukeminen vaatii opettajalta herkkyyttä tunnistaa tekijöitä, jotka vaikuttavat lapsen ryhmän jäseneksi kasvamiseen. Yhteisöllisyyden rakennusaineet ovat kontekstisidonnaisia ja muovautuvia. Opettajan tuleekin tunnistaa, kuinka arjen ratkaisut, toiminta, henkilöstörakenne tai fyysiset tekijät vaikuttavat yhteisöllisyyden rakentumiseen. (Juutinen, 2018.)

2.3 Yhteistyö huoltajien kanssa

Ranta, S.

Yhteistyö lapsen huoltajan/huoltajien kanssa on kirjattu opetussuunnitelmiin ja lakiin. Laadukkaan yhteistyön on todettu tukevan lapsen ja koko perheen hyvinvointia. Sen nähdään olevan keskeinen lapsen hyvinvointiin vaikuttava tekijä, jonka tarkoituksena on yhteinen sitoutuminen lapsen turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi. Varhaiskasvatuksen henkilökunta on vastuussa yhteistyön toteutumisesta. (Opetushallitus, 2016a.) Kasvatushenkilöstön ja lapsen huoltajien välinen vuorovaikutus on merkittävä tekijä lapsen kehityksen ja oppimisen tukemisessa. Laadukkaan yhteistyön on nähty tukevan lapsen motivaatiota ja olevan yhteydessä hänen

aktiivisempaan osallistumiseen päiväkodissa tapahtuvaan toimintaan. Erityisen suuren hyödyn saavat heikommista taustoista tulevat lapset. (Galindo & Sheldon, 2012; Kimaro & Machumu, 2015; Melhuis, ym. 2015.) Gutiérrez, ym. (2017) nostivat esille, että lapsen sitoutumiseen koulunkäyntiin vaikuttavat olennaisesti perheen saama tuki sekä opettaja-oppilassuhde.

Yhteistyö huoltajan kanssa syntyy työntekijän ja huoltajan keskinäisestä kunnioituksesta sekä toisten arvostamisesta. Jokaisen taustat ja oma historiansa vaikuttavat henkilökohtaiseen kokemus-, käsitys- sekä arvomaailmaan. Näiden pohjalta rakentuu jokaisen yksilön oma kasvatuskäsitys. Koulutuksen seurauksesta varhaiskasvatushenkilöstön kasvatuskäsitysten nähdään olevan huoltajia yhtenäisemmät. Huoltajien käsitykset hyvästä kasvatuksesta voivat vaihdella huomattavasti. Toimiva ja lapsen kehitystä tukeva yhteistyö huoltajien kanssa vaatiikin erityistä herkkyyttä. Vuorovaikutussuhteen rakentumista tukevat säännölliset kohtaamiset, yhteiset toiminnot ja vuorovaikutuksellisuutta tukevat käytännöt lapsen huoltajien kanssa. (Karila, 2006.)

Yhteistyö huoltajien kanssa on todettu olevan merkittävä elementti lapsen kehityksen ja oppimisen tukemisessa. Laadukkaan yhteistyön on nähty vaikuttavan positiivisesti lapsen osallisuuteen esikoulussa sekä koulumenestykseen. Heikosti toteutettu yhteistyö puolestaan voi vaikuttaa negatiivisesti lapsen kehitykseen. (Galindo & Sheldon, 2012; Melhuis, ym. 2015.) Huoltajien kiinnostus lapsen päivään, kannustus sekä tuki ovat positiivisessa yhteydessä lapsen motivaatioon, osallisuuteen ja sitoutumiseen toimintaa kohtaan. (Kimaro ja Machumu, 2015; Rogers, ym., 2009).

2.4 Tukea tarvitsevat lapset

Kuitunen, H. & Kettumäki, S.

Varhaiskasvatustuomat muutokset ryhmäkokoön ja lapsen subjektiiviseen varhaiskasvatusoikeuteen sekä käyttöasteen aktiivinen seuranta ja toiminnan muokkaus tuovat haasteita myös tyypillisesti kehittyville lapsille. Etenkin tukea tarvitsevat lapset ovat joutuneet tämän takia haastaviin tilanteisiin. Tukea tarvitsevien lasten kohdalla on merkittävää, että varhaiskasvatushenkilöstö tietää ja tunnistaa jokaisen lapsen yksilölliset tarpeet. Tämä edellyttää riittävän osaamisen lisäksi myös aikaa tutustua lapseen, jolloin on mahdollista rakentaa luotettavaa vuorovaikutussuhdetta työntekijän ja lapsen välille. (Heinämäki, 2005.) Huoli lapsen kehityksestä voi herätä myös kesken kauden, jolloin ryhmä on jo täynnä. Myös uusilla lapsilla voi ilmetä haasteita, joista ei aiemmin ollut tietoa. Tällöin tilanne voi tuoda haasteita sekä henkilökunnalle että lapsille, kun ryhmässä onkin 24 lasta, joista useammalla olisi tarvetta esimerkiksi tehostettuun tukeen.

Varhaiskasvatustuomien mukaisesti lapsen tuen tarve on tunnistettava ja hänelle on järjestettävä tarkoituksenmukaista tukea tarpeen ilmettyä moniammatillisessa yhteistyössä (Varhaiskasvatustuolaki

1973/36). Kehityksen ja oppimisen tuki kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille. Lapsen tuen järjestämisen lähtökohtana on hänen vahvuudet ja oppimiseen sekä kehitykseen liittyvät tarpeet. Tuki toteutetaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen henkilöstön, huoltajan ja lapsen kanssa. (Opetushallitus, 2016a.) Lapsen tarvitsema tuen tarve, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen kirjataan lapsen henkilökohtaiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan, joka tehdään tarvittaessa lapsen kehitystä ja oppimista tukevien asiantuntijoiden avustuksella. Inklusion periaatteiden mukaisesti tuki annetaan ensisijaisesti lapsen omassa päiväkotiryhmässä. Lapsen edun vaatiessa tukea voidaan järjestää myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä. Muussa varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää varhaiserityisopettajan konsultaatiota lapsen tuen järjestämisessä. Tukea voidaan antaa myös muussa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla tai erikoissairaanhoidon piirissä. (Opetushallitus, 2016a; Varhaiskasvatustalaki 1973/36.)

Useat kunnat käyttävät varhaiskasvatuksessa oppivelvollisuuden piiristä tuttua tuen kolmiportaisuuden mallia, vaikka laki ei siihen velvoita (Eskelinen & Hjelt, 2017). Yleinen tuki tarkoittaa ryhmässä yleisesti toteutettavia pedagogisia menetelmiä, joilla tuetaan lasten kasvun ja kehityksen yksilöllisiä haasteita esimerkiksi AAC-menetelmien sekä pienryhmätoiminnan avulla. Tehostettua tukea tarjotaan lapselle, joka tarvitsee säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja silloin, kun yleinen tuki ei ole enää riittävää. Tehostettu tuki perustuu pedagogiseen arvioon, jossa arvioidaan muun muassa lapsen tuen tarve ja lapsen sen hetkisen tuen riittävyttä. (Opetushallitus, 2016b.) Erityinen tuki vaatii pedagogisen selvityksen ja lääkärin lausunnon. Lausunnot täytyy tulla esiin lapsen tuen tarpeet. (Opetushallitus, 2016b.)

Ryhmäkoot ovat kasvaneet ja samalla erityislasten määrä on lisääntynyt, joten näitä sijoittuu yhä enemmän tavallisiin päiväkotiryhmiin. Kunnissa vaihtelee suuresti se, kuinka varhaiskasvatusta lain puitteissa järjestetään, mutta kuntien vastuulla on huolehtia, että lapsi saa tarvitsemansa tuen. (Varhaiskasvatustalaki 1973/36.) Suhdeluvut vaihtelevat kuntien välillä ja tällä hetkellä laista ei löydy säädöstä erityislapsen suhdeluvulle. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016) mainitaan, miten tukea täytyy toteuttaa varhaiskasvatuksessa. Suhdelukujen määrittäminen on jäänyt kuitenkin kuntien vastuulle. Joissakin kunnissa suhdeluku on isompi kuin toisessa. Esimerkiksi Vantaalla tehostetulla tuella oleva lapsi ei saa korkeampaa laskennallista suhdelukua. Tämä on lisännyt työntekijöiden työssä kokemaa kuormittavuutta aiheuttamalla ryhmän toimintaan haasteita, kun yksi lapsi vaatii enemmän aikuisen huomiointia ryhmässä. Ryhmässä voi olla useampiakin lapsia tehostetulla tuella, kuten juuri kielitaidottomia lapsia tai haasteellisesti käyttäytyviä lapsia. Tällöin työntekijät voivat kokea heidän resurssin käyttäen konsultoivaa varhaiskasvatuksen varhaiserityisopettajaa riittämättömänä. Haaste tavallisessa päiväkotiryhmässä voi olla myös henkilökunnan koulutuksen puute tukea tarvitsevien lasten kohdalla. (Heinämäki, 2005.)

Etenkin niissä tilanteissa, kun henkilökuntaa siirretään ryhmästä toiseen, voi tämä heikko tietämyksen taso korostua, kun lapset reagoivat uuteen aikuiseen. Lasten stressitaso nousee, jolloin heidän on vaikea, tai jopa mahdotonta, hallita käyttäytymistään. Tällöin aikuisen rauhoittava olemus auttaa lapsia palaamaan yhteyteen ryhmän kanssa. Mikäli ryhmään uutena tullut aikuinen ei

kuitenkaan osaa toimia lasta rauhoittavalla tavalla, voi tilanne pahentua entisestään, ja vaatia ryhmän oman aikuisen puuttumista tilanteeseen. Joskus henkilöstö kokee helpompana olla ottamatta sijaista ryhmään, vaikka se tarkoittaisi suhdelukujen ylittymistä. Sen lisäksi että lapset ja vakituinen henkilökunta kuormittuvat uusista aikuisista, lisää se myös sijaistavan aikuisen kuormitusta tämän tutustuessaan uusiin toimintatapoihin.

“Talousapulainen tai mahdollisesti avustaja paikkaa opettajaa”

“Päiväkotiapulainen, jolla ei ole mitään kasvatusalan koulutusta on lapsiryhmässä”

“Työparini tekee työpäivän 11 lapsen ja 1 erityislapsen kanssa”

Suhdelukukertoimet ovat korkean käyttöastetavoittelun kannalta haasteellisia. Mikäli lapsi on kertoimella 2.25, näkyy hänen poissaolonsa käyttöasteessa huomattavasti voimakkaammin. Useissa ryhmissä tuen tarvitsevia lapsia on useampia. Poissaolon sattuessa samanaikaisesti useammalle tukea tarvitsevalle lapselle, on käyttöasteen nostaminen tavoitellulle tasolle pitkä prosessi.

Esimerkki 1.

Oletetaan, että kuukauden kaikkina hoitopäivinä (n=20) ryhmän kaikki lapset ovat paikalla, joten käyttöaste on 100%. Eräänä kuukautena kaksi lasta, joiden kerroin on 2,25, ovat poissa viikon ajan. Päiväkohtainen käyttöaste on tuolloin 81,25 %. Kuukauden käyttöaste keskiarvoksi laskee silloin $(15 \times 24 + 19,5 \times 5) / (20 \times 24) = 95,06$ % ainoastaan näiden kahden lapsen poissaolojen vuoksi. Lapsimäärä 19,5 vaatii kuitenkin 3 kasvatusvastuullista aikuista.

Huomionarvoista on, että kaksi lasta, joilla on erityisen tuen tarve, ovat puolikkaan aikuisen verran. Näin ollen ryhmästä voidaan puoleksi päiväksi siirtää aikuinen toiseen ryhmään, koska ryhmän tarve on laskennallisesti 2,5 aikuista. Mitä tapahtuu, jos yhtenä päivänä on pois kaksi lasta, joilla ei ole erityisen tuen kerrointa? Seuraava esimerkki valaisee tällaisen tilanteen vaikutusta ryhmään.

Esimerkki 2

Oletetaan jälleen, että kaikkina muina hoitopäivinä kaikki ryhmän lapset ovat paikalla. Viikon ajan 2 lasta, joiden kerroin on 1, ovat poissa. Tällöin ryhmän käyttöaste on 91,67 %. Kuukauden käyttöaste on tällöin 99,1%.

Koska yksittäisen päivän käyttöaste on yli 90 prosenttia, todennäköisesti ryhmä saa toimia ilman aikuisten siirtoa toiseen ryhmään. Tämä numeroristiriita aiheuttaa sen, että ryhmät joutuvat eriarvoiseen asemaan riippuen kuka lapsista on pois ja kuinka monta heitä on pois. Tähän faktaan

eivät työntekijät voi vaikuttaa ja tämä aiheuttaa käymistilaa ryhmiin. Voisiko tämä johtaa tilanteeseen, että jossain ryhmässä on jätetty hakematta lapselle erityisen tuen päätöstä, jottei hänen poissaolonsa aiheuta ryhmän aikuisten siirtelyä toiseen ryhmästä?

Esimerkki 3

Kolmanteen esimerkkiin olemme ottaneet seuraavanlaisen ja todenmukaisen tilanteen. Kuukausi on niin sanotusti normaali kuukausi, jossa ei ole mitään erityisiä lomapäiviä tai pyhiä. Valtaosalla lapsista oli poissaoloja kuukauden aikana. Seitsemänä päivänä kaikki lapset olivat paikalla.

$$(7 \times 24 + 5 \times 21,75 + 20,75 + 2 \times 19,75 + 17,5 + 12 + 11 + 2 \times 7,75) / (20 \times 24) = 81,86\%$$

Lasten poissaolojen vuoksi kuukauden käyttöaste on laskenut huomattavasti. Esimerkissä yhtenä päivänä olisi pärjätty yhdellä kasvattajalla ja kolmena päivänä kahdella. Tämä kuitenkin perustuu oletukseen, että lapset ovat olleet samana päivänä yhtä aikaa pois, joka ei puolestaan vastaa todellista tilannetta. Käyttöasteen nostaminen vaatii huomattavasti korkeampia lukuja tulevilta kuukausilta. Ongelmaksi nousee se, että lapset sairastuvat ja äkillisiä poissaoloja tulee myös jatkossa. Käyttöasteen nostaminen toivotulle tasolle vaatii jo työskentelyä vajaalla miehistöllä.

3 Hyvinvointi

Ranta, S. & Tilli, S.

Hyvinvointia voidaan tarkastella niin lasten kuin henkilökunnan kannalta. Lasten hyvinvoinnilla on merkitystä lasten tulevaisuudelle esim. kiintymyssuhteiden ja itsetunnon myötä, kun taas henkilökunnan hyvinvointi vaikuttaa niin omaan työssäjaksamiseen kuin vuorovaikutukseen lasten kanssa. Hyvinvointi on laaja käsite, mihin vaikuttaa monet asiat. Toisiin henkilökunnan on mahdollista vaikuttaa, kuten esim. yhteisön toimintakulttuuriin (esim. arvoihin, työtapoihin ja ilmapiiriin), kun taas toiset ovat vaikuttavuuden ulkopuolella, esim. varhaiskasvatusympäristön fyysiset tekijät (tilat, melu ja siisteys). Varhaiskasvatuksen resurssit vaikuttavat laajemminkin kuin taloudellisesti varhaiskasvatuksen laatuun, ja sitä kautta myös sen vaikuttavuuteen.

3.1 Lasten hyvinvointi

Ranta, S.

Esiopetuksen opetussuunnitelman (2014) sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016) mukaan toiminnan keskiössä on lapsen hyvinvointi. Opetuksen tavoitteena on tukea ja kehittää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Hyvinvoinnin edistämisen tulee olla suunniteltua ja tavoitteellista sekä sitä arvioidaan. Nämä tulee kirjata myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. (Opetushallitus, 2016a: 2016b.) Varhaiskasvatuslain tavoitteiden mukaan varhaiskasvatuksen tulee *“edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia”* (Varhaiskasvatuslaki 1973).

Useat tutkimukset korostavat hyvinvoinnin olevan laadukkaan oppimisen perusta. Hyvinvointi vaikuttaa motivaatioon, sitoutumiseen, suoriutumiseen, viihtyvyyteen ja tunnetiloihin. Näin ollen hyvinvoinnilla on välillisiä yhteyksiä moneen muuhun kehityksen osa-alueeseen, kuten ihmissuhteisiin. Negatiiviset tunteet puolestaan heikentävät lapsen hyvinvointia, ja ne vaikuttavat muun muassa suoriutumiseen, motivaatioon sekä työmuistiin. (Dawood, 2013; Onnismaa, 2010; Owens, ym., 2012.)

Opettajan rooli lasten hyvinvointiin, käytökseen ja oppimisen laadulle on merkittävä. Opettajan omat asenteet heijastuvat lapsiin ja ne ovat yhteydessä lasten aktiivisuuteen sekä suoriutumiseen. (Talib, 2002.) Aikuisen oma hyvinvointi heijastuu usein ulospäin. On esimerkiksi todettu, että opettajan stressi voi vaikuttaa negatiivisesti lasten oppimistuloksiin, stressinhallintaan ja vuorovaikutuksen laatuun oppilaan sekä opettajan välillä. (Gunnar & Quevedo, 2007; Hughes-

Belding, Hegland, Stein, Sideris & Bryant, 2012.) Lasten psykosomaattiset sekä masennusoireet ovat olleet yleisempiä sellaisia kouluissa, joissa opettajien työilmapiiri on ollut heikkoa. Lisäksi heikko työilmapiiri on nähty heikentävän lasten osallisuutta ja lapsilähtöisiä toimintatapoja. (Onnismaa, 2010.) Suhonen kollegoineen (2014) saivat tutkimuksessaan selville, että korkeatasoinen varhaiskasvatus laskee lasten kortisolitasoja. Varhaiskasvatuksen laadulla on täten vaikutusta lapsen emotionaaliseen hyvinvointiin (Sajaniemi, ym. 2011).

Könkään (2018) tutkimus nosti esille, että aikuisen tunteet aiheuttivat muutoksia myös lasten tunteissa. Lapsen tunneällyn kehittymiselle on tärkeää kiintymyssuhteiden muodostuminen ja lapsen kohtaaminen tunnetasolla. Aikuisen luoma positiivinen läsnäolo tukee lapsen tunnesäätelyn kehittymistä. Negatiiviset tunnetilat puolestaan saattoivat johtaa siihen, että lapset patosivat kielteisiä tunteitaan, kuten surua. Huolenaiheeksi tulee työntekijöiden kuormittavuuden lisääntyminen, joka uhkaa aikuisten sekä lasten hyvinvointia. Päiväkodin ilmapiirillä on valtava merkitys lapsen tunneällyn kehittymiselle.

“Lapsia koskevilla päätöksillä on YK:n Lapsen oikeuksien komitean suositusten mukaan tehtävä lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi” (STM, 2008)

Varhaiskasvatuspalveluissa ja sen toimintaan liittyvissä ratkaisuissa tulisi aina arvioida välittömät sekä välilliset lapsiin vaikuttavat tekijät. Toimintaan liittyvissä ratkaisuissa tulisi arvioida, millaisia vaikutuksia niillä on lapsen etuun, hyvinvointiin ja terveyteen. Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa lapsivaikutusten arviointi on hyvin vähäistä tai sitä ei tehdä ollenkaan. Lapsivaikutuksiin perustuvat tiedot pitäisi kuitenkin päätekiä, kun lapsiin vaikuttavia ratkaisuja tehdään. (STM, 2008.)

3.2 Henkilökunnan terveys ja työhyvinvointi

Ranta, S. & Tilli, S.

Työn laatuun vaikuttaa keskeisesti osaamisen lisäksi työstä saatava mielihyvä. Heikko työyhteisö ja -ilmapiiri kohottavat työntekijän stressitasoa sekä heikentää työntekijän sosiaalista ja emotionaalista hyvinvointia. Heikkolaatuisessa työympäristössä työntekijän motivaatio on heikko sekä hän kokee vähemmän tyytyväisyyttä työstään. Tyytyväinen ja työssään viihtyvä henkilö on innostuneempi, vaikuttaa positiivisesti koko työyhteisöön sekä kykenee luovempiin että monipuolisimpiin ratkaisuihin. (Hakanen, 2014; Onnismaa, 2010.) Työyhteisön positiivinen ilmapiiri ja myönteiset vuorovaikutuskäytännöt vaikuttavat sekä työn imun kokemiseen että työntekijän omaan hyvinvointiin. Riittämättömät voimavarat ja sitoutumisen puute vähentävät myös työn imua ylläpitävää myönteistä vuorovaikutusta (Perhoniemi & Hakanen 2013). Työilmapiirin ja työhyvinvoinnin merkitys oppilaiden koulusuorituksiin sekä hyvinvointiin on todistettu useassa tutkimuksessa. Heikko työilmapiiri heikentää työntekijän sosiaalista ja emotionaalista hyvinvointia,

stressitaso on korkeampi ja motivaatio heikompi. Heikoissa työyhteisöissä on myös todettu lapsilla enemmän psykosomaattisia oireita. Lisäksi lapsilähtöisyys ja lasten mahdollisuudet tuoda oma mielipide esille on todettu olevan heikompi tällaisissa työyhteisöissä. (Collie, Shapka & Perry, 2012; Onnismaa, 2010.)

Opettajien hyvinvointiselvityksessä nousi esille, että koulutusleikkaukset ovat heikentäneet opettajien työn tasoa, työolosuhteita ja työhyvinvointia. Tehokkuuden maksimoiminen heikentää yhteisöllisyyttä, kun henkilöstö joutuu enemmän huolehtimaan omasta jaksamisesta. Myös stressi- ja emotionaalisten paineiden on nähty kasvavan. (Onnismaa, 2010.) Työn vaativuus, resurssit ja palvelun laatu ovat yhteyksissä toisiinsa. Mitä heikompi yhteistyön laatu ryhmässä, sen korkeammat aamu-stressitasot työntekijöillä ovat. Stressitasoa nostaa myös heikko toiminnan suunnittelu. Henkilökunnan koulutustasolla on havaittu myös olevan yhteyttä stressitasojen kanssa: korkeammin koulutetuilla se oli matalampi. Esimiehen tuki vaikutti positiivisesti työntekijöiden stressitasoihin laskemalla niitä. (Nislin ym. 2015.) Opettajien stressin on todettu vaikuttavan myös lapsiin, sillä opettajan kyky motivoida ja sitouttaa lapsia toimintaan on laskenut, millä on negatiivisia vaikutuksia lasten oppimistuloksiin. (Pakarinen ym., 2010.) Penttilän pro gradu - tutkielmassa nousi esille, että varhaiskasvatushenkilöstön hyvinvointia heikentää eniten työn stressaavuus. Stressin koettiin aiheutuvan suurimmalta osin kiireestä, melusta ja henkilökunnan äkillisistä poissaoloista. (Penttilä, 2017.)

Maiju Paananen ja Tuure Tammi tutkivat lastentarhanopettajien kokemuksia työnkuormittavuuteen vaikuttavista tekijöistä. Jo aiempien tutkimusten perusteella tiedetään, että työn kuormittavuuden kokemuksilla on yhteyksiä työhön sitoutumiseen sekä varhaiskasvatustoiminnan luonteeseen (Paananen & Tammi 2017). Tehostamistoimiin liittyvät tekijät nousivat lastentarhanopettajien mielestä suurimpana työn kuormittavuutta aiheuttavana tekijänä. Työtä kuormitti mm. suuri lapsimäärä suhteessa aikuisten määrään, lasten ja henkilökunnan vaihtuvuus, äkilliset toiminnassa tapahtuvat muutokset, kollegojen sairauspoissaolot sekä toisaalta myös ulkopuoliset sijaiset. Lisäksi kuormittavina koettiin työtehtävät, jotka koettiin oman ydintehtävän ulkopuolisiksi, tilojen käyttöön liittyvät pulmat ja lastentarhanopettajien vähäinen määrä suhteessa lapsimäärään. Sairauspoissaolot koettiin työn kuormittavuutta lisäävänä tekijänä, ei ainoastaan työn kuormittavuuden seurauksena (Paananen & Tammi 2017). Työolobarometrissä (2017) nousi esille, että varhaiskasvatuksen henkilökunta koki työmääränsä usein liian suureksi. STM (2008) selvityksen mukaan heikot sijaisjärjestelyt vaikeuttavat henkilöstön työtä, vaikeuttaa yhteistyön toteutumista eri verkostojen kanssa, hankaloittaa henkilöstön täydennyskouluttautumista ja kuormittaa työntekijöitä. Nämä asiat nousivat vahvasti esille myös meidän kyselyssämme.

“Viime tingassa en pääse koulutukseen, sillä sijaista ei saada. Ja en mitenkään voi jättää ryhmääni”

“Tilanne on kaoottinen, muut jäävät yksin enkä haluaisi mennä ja jättää toisia pulaan”

“En ole mennyt vuosiin koulutuksiin, koska en halua jättää tiimiäni pulaan”

Myös työn autonomian kokemuksella on yhteyttä yksilön työhyvinvointiin (ks. myös Onnismaa, 2010). Lastentarhanopettajat ja varhaiserityisopettajat kokevat työssään vähemmän autonomiaa, kuin lastenhoitajat. Työtehtävien selkiyttäminen eri varhaiskasvatuksen ammattiryhmien välillä voisi tukea opettajien autonomiaa ja työnhallintaa sekä täten vaikuttaa positiivisesti heidän hyvinvointiin. Toisaalta myös liiallinen autonomisuuden kokemus heikentää hyvinvointia. Esimiehen tuella havaittiin olevan positiivisia vaikutuksia työntekijöiden stressitasoon; tuen tulisi olla helposti saatavilla. (Nislin ym. 2015.)

4 Toiminnan suunnittelu, arviointi, tavoitteellisuus ja pitkäjänteisyys

Seppänen, E. K. & Ranta, S.

”Kokonaisvastuu lapsiryhmän toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on lastentarhanopettajalla.” (Opetushallitus, 2016a)

Jo varhaiskasvatuslaki määrittelee varhaiskasvatuksen olevan tavoitteellista ja suunnitelmallista toimintaa (Varhaiskasvatuslaki). Nimenomaan toiminnan suunnittelu ja arviointi sekä tavoitteiden asettaminen ovat lastentarhanopettajan työn keskeisimpiä tehtäviä (Opetushallitus, 2016a, Varhaiskasvatuslaki): lastentarhanopettaja on vastuussa ryhmässään toteutettavasta toiminnasta, toimintatavoista ja pedagogisista linjauksista. Moniammatillinen tiimi toteuttaa yhdessä lastentarhanopettajan laatimaa suunnitelmaa ryhmän luotsaamiseksi.

Puhuttaessa siis varhaiskasvatuksen suunnittelusta, tavoitteellisuudesta ja arvioinnista puhutaan lastentarhanopettajan työn ytimeistä. Nämä ovat osa-alueet jotka muodostavat yhdessä vuorovaikutteisesti pedagogisen prosessin. Suunnittelu ja arviointi sisältävät käytännön toiminnan suunnittelun ohella myös tavoitteiden mukaisen toiminnan ennakoimista ja ohjausta sekä kokonaisvaltaisesta ryhmän lasten, henkilökunnan ja toiminnan muutosten arviointia. (Karila, 2002.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016) mukaan pedagoginen arviointi on kasvattajien toimintaan, tavoitteisiin ja suunnitelmiin, tai esimerkiksi oppimisympäristöihin, kohdistuvaa arviointia. Pedagogisen toiminnan arvioinnin tulee olla säännöllistä ja suunnitelmallista. Arviointia tarvitaan turvaamaan varhaiskasvatuksen laatu ja kehitys myös yksilötasolla esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa. Tällöinkin arvioinnin pääpainotus on lasta ohjaavien kasvattajien pedagogisessa toiminnassa. Yksittäisen lapsen kannalta arviointi edesauttaa lapsikohtaisen kehityksen ja oppimisen tukemista. (Opetushallitus, 2016a.) Arviointi on lisäksi yksi suunnittelun välineistä. Arviointi on toiminnan ja käytöksen tulkintaa, jolla voidaan vaikuttaa oppimiseen ja opettamiseen. Arvioinnin tulisi olla säännöllistä jo lasten tarpeiden täyttämisen näkökulmasta. (Gyekye & Nikkilä, 2013.)

Suunnittelu ja arviointi ovat aikaa vieviä sekä pitkäjänteisiä prosesseja, joihin lastentarhanopettajalla on varattu 8% työajasta (5/2018 alkaen 13%). Tämä työaika tapahtuu lapsiryhmän ulkopuolella, eikä lastentarhanopettaja voi tällöin olla vastuussa lapsiryhmästä. Varhaiskasvatuksen laadun takaamiseksi suunnittelun ja arvioinnin tulisi olla päivittäistä. On päiväkodin johtajan velvollisuus katsoa, että tämä suunnittelu-aika on mahdollista toteuttaa. (OAJ, 2010.) Onko lastentarhanopettajalla kuitenkaan aikaa toteuttaa pedagogista prosessia käyttöasteorientoituneessa

työkulttuurissa? Ainakin Määttä & Rantala (2016) tuovat kirjassaan esille nimenomaisesti tällaisen toimintamallin haittaavan henkilöstön kykyä suunnitteluun, arviointiin ja pitkäjänteiseen työskentelyyn. Myös kentällä olevat työntekijät kertovat vaikeuksista pitää suunnitteluaikaansa. Suunniteltua toimintaa joudutaan myös muuttamaan tavalla, joka ei tue ryhmän pedagogiikka ja lasten hyvinvointia. Kasvattajat kuitenkin yrittävät toteuttaa toimintaa muuttuneessa tilanteessa. Esimerkiksi tilanteessa, jossa suunniteltuja pienryhmiä ei peruta, mutta leikkiryhmä jää ilman kasvattajaa, leikin tukeminen ei onnistu (Paananen & Tammi, 2017). Kyselyn mukaan 62,9% vastaajista vastasi muokkaavansa ja 34,4% joutuu perumaan suunniteltua toimintaa viikoittain.

“Et voi suunnitella ennakkoon päivän toimintaa kun et tiedä kuinka vajaalla henkilöstöllä pitää tehdä.”

Lasten ja koko ryhmän kehityksen ja oppimisen seuranta vaatii pitkäjänteistä työskentelyä ja lasten hyvää tuntemusta. Toiminnan pitkäjänteisyyttä tarkasteltaessa voidaan hyvin pohtia työvoiman vaihtuvuuden vaikutuksia työn pitkäjänteisyyteen. Varhaiskasvatusalalla henkilöstön vaihtuvuus on hyvin yleistä. Henkilöstön vaihtuvuus ei koske vain Suomea. Esimerkiksi Australiassa Suomen ohella matalat palkat ja huonot työolot ajavat ammattilaisia pois alalta tai vaihtamaan työpaikkoja useasti. Huonoihin työoloihin luettiin mukaan kiire, henkilöstöresurssien vähyys ja jatkuvat muutokset. (Onnismaa & Tahkokallio & Lipponen & Merivirta 2016; Jovanovic, Fane, 2016; Karila, 2016.) Voidaanko varhaiskasvatussuunnitelman ja lain määrittämiä tavoitteita suunnitellusta, hyvin arvioidusta ja tavoitteellisesta toiminnasta toteuttaa, jos varhaiskasvatuksen henkilöstö vaihtuu usein tai joutuu vaihtamaan ryhmää tai työpistettä kesken päivän?

Kyse ei ole vain käsipareista. Laadukas varhaiskasvatus vaatii toteutuakseen mahdollisimman pysyvät ihmissuhteet, merkityksellisen kasvatussuhteen muodostamiseksi (Varhaiskasvatuslaki; Seoung Yeon, 2006). Kuten luvussa 2.4 todetaan, varhaiskasvatuksen tehokkuusvaatimukset johtavan mm. henkilöstön vaihtuvuuteen ja epävakaisiin ihmissuhteisiin (Mäntynen, 2014). Myös Seoung Yeon (2006) kertoo tutkimuksessaan hoitajan ja pienen lapsen suhteen muodostumiseen tarvittavan 6 – 11 viikkoa. Varhaiskasvatuksen tutkimuskentällä häiritsemättömän hoivasuhteen synnyttämiseksi pienimpien lasten kanssa on esitetty jopa yhdeksän kuukauden suosituksia (Raikes, 1993). Laadukkaan hoivasuhteen syntymisen voidaan näin ollen tulkita edellyttävän henkilöstövaihtuvuuden minimointia. Tehokkuusvaatimusten aiheuttamat toimenpiteet henkilöstön siirtelyn osalta ovat ristiriidassa sekä varhaiskasvatuslain hengen, että tutkitun tiedon kanssa.

OSA III

Korkean käyttöastetavoittelun taloudelliset ristiriidat

“Mittarit mittaavat toiminnan kuluja eivät vaikuttavuutta”

5 Varhaiskasvatustoiminnan tehostaminen

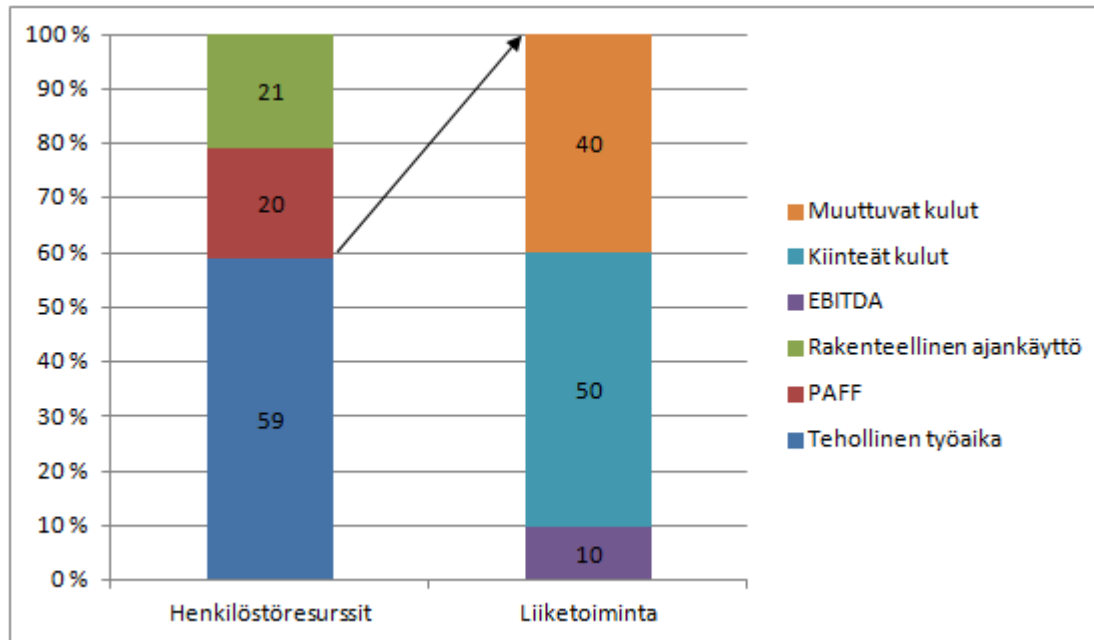
Ranta, S.

Varhaiskasvatuksessa tuottavuutta on tarkasteltu lähinnä palvelun hinnan perusteella, ei niinkään laadukkaana varhaiskasvatuksen tuottamisen näkökulmasta. Varhaiskasvatuspalveluiden suurin kuluerä on henkilöstökustannukset, jonka takia tehostamista tapahtuu henkilöstökustannusten optimoimisella, mikä käytännössä näkyy päiväkotien mahdollisimman korkeana käyttöasteena (Paananen & Tammi 2017.)

5.1 Varhaiskasvatustoiminnan tehostamisen peruseriaatteen

Ranta, S.

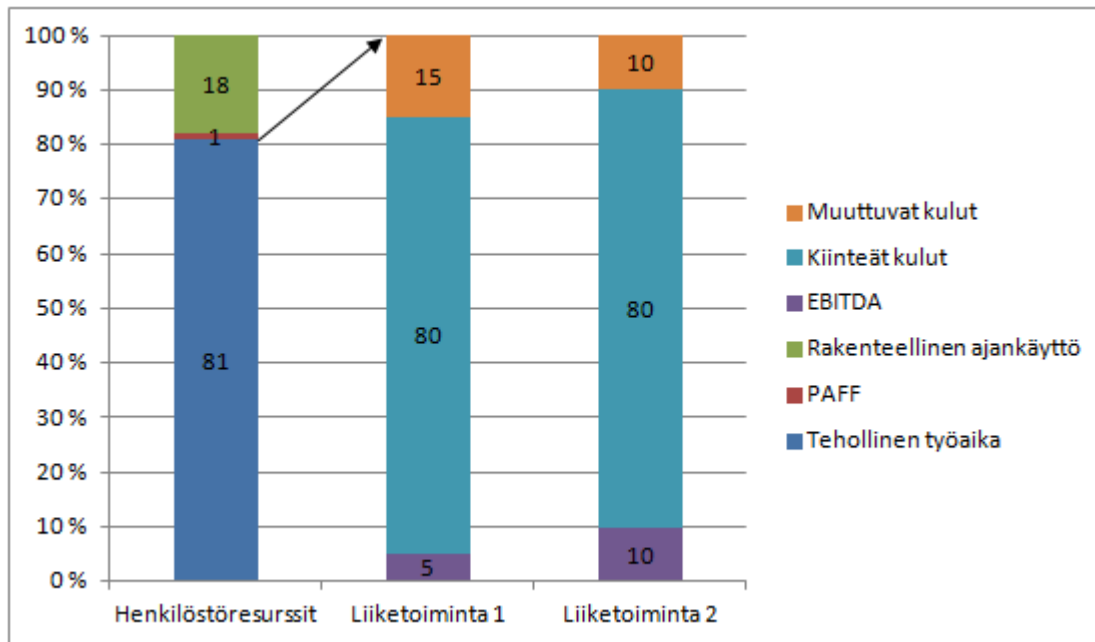
Henkilöstötuottavuudenperuskaava on, että työajasta noin 20 % kuluu rakenteelliseen ajankäyttöön, 21 % (PAFF) kuluu suunnitteluun, valmisteluun ja muihin toimiin, jotka eivät liity suoraan liikevaihdon lisäämiseen sekä 59 % on tehollista, laskutettua työaika. Rakenteelliseen ajankäyttöön lukeutuu se palkallinen aika, jolloin työntekijä on poissa. Näitä ovat siis esimerkiksi sairauspoissaolot, koulutukset, työhön opastukset, lomat ja niin edelleen. Organisaatiosta riippuen nämä voivat olla hieman eri suhteissa toisiinsa. (Kesti, 2015.) Tämä luku pohjautuu professori Marko Kestin (2015) luentosarjaan henkilöstötuottavuuden perusteista.

Kaavio 1: Henkilöstötuottavuuden tekijät suhteessa organisaation liiketoimintaan.

Vähentämällä rakenteellisen ajankäyttöön kuluva-aikaa sekä helpottamalla niin sanottuja ylimääräisiä toimia (PAFF) työnteossa, saadaan lisää tehollista työaikaa (Kaavio 1). Tuottavuuden kannalta tehollisen työajan lisääminen on merkittävää, koska työaika suomalaisessa kulttuurissa on lyhyt verrattuna moneen muuhun maahan. Pysyäksemme kilpailukykyisinä emme voi juurikaan vähentää tehollista työaikaa. Henkilöstötuottavuuden peruseriaatteen mukaan kasvattamalla tehollista työaikaa Kaaviossa 1 sijaitseva nuoli nousee korkeammalle. Muuttuvat kulut usein silloin lisääntyvät, kuten tarvittavat materiaalit, kuljetus ja mahdollisesti varastointi. Kuitenkin kiinteät kulut pysyvät samoina, mitä ovat esimerkiksi palkat ja tilavuokrat. Muuttuvat kulut lisääntyvät, mutta samoin yrityksen käyttökate (EBITDA) lisääntyy. (Kesti, 2015.)

Rakenteellista työaikaa voimme pyrkiä pienentämään parantamalla työntekijöiden hyvinvointia ja panostamalla työviihtyvyyteen. Näillä kahdella keinolla voidaan pienentää sairauspoissaoloja sekä vähentää työntekijöiden vaihtuvuutta. Vaihtuvuuteen vaikuttaa toki muutkin tekijät, kuten työpaikan sijainti. Työntekoa kehittämällä voidaan pienentää PAFF tekijöitä. Tärkeää, on että työyhteisölle luodaan sellainen työympäristö, jossa työn kehittäminen on mahdollista. Kaaviossa 2 pyrin esittämään, kuinka päiväkotitoiminnassa voidaan kasvattaa käyttökate suhteessa henkilöstöresursseihin. (Kesti, 2015; 2016.)

Kaavio 2: Päiväkotitoiminnan käyttökatteen lisääminen suhteessa henkilöstöresursseihin

Päiväkodeissa tulot ovat suhteessa siihen aikaan, mitä työntekijät ovat töissä. Periaatteessa tulot eivät lisäänty tai vähene henkilökunnan toiminnan seurauksena, vaan ainoastaan heidän olemassaolollaan. Tämä on tietenkin kärjistetty esimerkki, mutta teoriassa toiminnan tuottavuutta voitaisiin kuvata näin. Tämä kuitenkin merkitsee sitä, että kun liikevaihto on sidottuna työntekijän aikaan, niin teholliseen työaikaan luetaan myös PAFF, ja rakenteellisesta työajasta voidaan vähentää työhön opastaminen. Jos ulkopuolelle jätetään varhaiskasvatuksen vaikuttavuus, tulisi toiminnan tehostamisessa kiinnittää huomiota erityisesti henkilöstön hyvinvointiin ja sairauspoissaolojen vähentämiseen. (Kesti, 2015.)

Kyselyn tulokset kuitenkin osoittivat, että tehollista työaikaa on pyritty venyttämään siten, että suhdeluvut ylittyvät säännöllisesti (ks. myös Alanko, 2017). Ryhmissä joudutaan toimimaan usein vajaalla henkilöstöllä, mikä puolestaan toiminnan tehokkuutta mitattaessa voidaan nähdä eduksi. Toiminnan tehostaminen on huomattavasti helpompaa mitata kuin varhaiskasvatuksen vaikuttavuutta. Ehkä sen vuoksi varhaiskasvatuksen vaikuttavuutta ei pyritä laskemaan. Eri toimenpiteiden vaikutuksia tulisi arvioida lapsen edun, hyvinvoinnin ja lapsiin vaikuttavien välillisten sekä välittömien tekijöiden näkökulmasta (STM, 2008).

5.2 Sairauspoissaolot

Tilli, S.

Paananen ja Tammi tutkivat päiväkotien käyttöasteita ja henkilökunnan sairauspoissaoloja kolmen vuoden ajalta 2002-2004. Päiväkotien käyttöasteiden todettiin nousseen ensimmäisen ja toisen tarkasteluvuoden 92,4%:sta kolmannen vuoden 93,6%:iin, mikä tarkoittaa, että lasten määrä aikuista kohden oli kasvanut. Tulos todettiin tutkimuksessa tilastollisesti erittäin merkitseväksi. Myös sairauspoissaolojen määrä oli viimeisenä vuotena kasvanut tilastollisesti merkittävästi, ja niillä havaittiin olevan yhteys käyttöasteen nousun kanssa. (Paananen & Tammi 2017.)

Sairauspoissaolot koettiin raskaina myös silloin, kun poissaolijan tilalle saatiin sijainen tai vaikka poissaolo ilmeni toisessa ryhmässä. Sijaiset eivät aina olleet päteviä, heitä ei ehditty perehdyttää tai lapset saattoivat vierastaa ulkopuolista. Sijaisen puuttuessa henkilökunta siirtyi tarpeen mukaan toiseen ryhmään ja vaihtoi työvuoroja, mikä vaikutti päivän toimintoihin. (Paananen & Tammi 2017.) Tämä nousi esille myös kyselyssä.

36,8% vastasi, että työvuoroja muutetaan viikoittain, 25,4% mukaan päivää pidennetään viikoittain, 62,0% vastasi, että aikuisia siirrellään ryhmien välillä viikoittain ja 51,5% mukaan sijaisia ei yleensä saada. 15,4% vastaajan mukaan lapsia siirrellään ryhmien välillä viikoittain. Avoimista vastauksista lisäksi selvisi, että työntekijöiden sekä lasten poissaolot johtavat henkilökunnan siirtelyyn. Aikuisten poissaolot aiheuttavat siirtymisen toisista ryhmistä poissaolijan tilalle, lasten puuttuminen aiheuttaa siirtymisen toiseen ryhmään tai toimistotehtäviin.

“Hoidamme juoksevat asiat, lisätehtäviä, järjestelemme, annamme apua siirtymissä toisiin ryhmiin”

“Käsketään tehdä rästissä olevia kirjallisia töitä tai auttaa toisessa ryhmässä mikä johtaa aina molemmissa tapauksissa siihen että omalle ryhmälle suunniteltua toimintaa joudutaan muuttamaan tai perumaan”

“Harvemmin saa kaikki kolme hoito- ja kasvatusvastuullista olla omassa ryhmässä /talossa mikäli lapsia on paljon pois.”

6 Varhaiskasvatustoiminnan taloudelliset vaikutukset

Ranta, S.

Varhaiskasvatuksen vaikuttavuus on jätetty huomioimatta, eikä vaikutuksia pyritä arvioimaan laskiessa varhaiskasvatuksen kustannuseriä (STM, 2008; Tämä vahvistettu kuntatyönantajien neuvottelupöytäkirjalta 4.5.2018, Helsingissä). Varhaiskasvatuksen tuottavuuden ja vaikuttavuuden arviointi on haastavaa (Siltala, 2004), eikä sen taloudellista potentiaalia osata hyödyntää. Kuuluisin arvio varhaiskasvatuksen tuottavuudesta tulee talouden nobelisti James Heckmanilta. Hänen laskelmiensa mukaan varhaiskasvatukseen sijoitettu raha palautuu jopa 7-kertaisena takaisin yhteiskunnalle (ks. kaavio: [Yle, 12.3.2018](#)). Heckman on laskenut, että varhaiskasvatuksen tuottoaste heikommassa asemassa olevien lasten kohdalla on 7-10% vuosittain, koska se lisää sosiaalista, koulutuksellista, terveydellistä ja taloudellista pääomaa sekä vähentää rikollisuutta (Heckman, 2011; 2017; ks. myös Heckman & Masterov, 2007).

Laadukas varhaiskasvatus:

- *ehkäisee syrjäytymistä*
- *tasoittaa oppimiseroja*
- *on yhteydessä korkeampaan kouluttautumiseen ja lisää yksilön ansiotuloja*
- *lisää yksilön hyvinvointia*

Laadukkaan varhaiskasvatuksen merkitys korostuu niiden lasten kohdalla, joiden sosioekonominen asema on heikko tai joilla on oppimisen pulmia. Laadukas varhaiskasvatus tasoittaa oppimiseroja ja auttaa heikompia oppijoita saamaan ikävereitaan kiinni. (Anderson, ym. 2003; Felfe & Lalive, 2018; Melhuish, ym., 2015; Montie, ym., 2006; Loeb ym., 2004; Vandell & Wolfe, 2000.) Varhaiskasvatukseen osallistumisen on todettu parantavan lapsen mahdollisuuksia saada varhaisempaa tukea oppimis- ja kehityshaasteisiin (Sylva, ym. 2011). Varhainen tuki on huomattavasti tehokkaampaa ja taloudellisesti kannattavampaa, kuin yrittää ratkaista näitä ongelmia myöhemmin (Heckman, 2017).

Tennesseeessä tehty laaja tutkimus osoitti, että varhaiset luku- ja matemaattiset taidot olivat yhteydessä korkeampaan ansiotasoon (Chetty ym., 2010). Useat tutkimukset puolestaan osoittavat laadukkaan varhaiskasvatuksen vaikuttavan positiivisesti akateemisiin, kielellisiin, sosiaalisiin ja kognitiivisiin taitoihin sekä lisäävän muun muassa luku- ja kouluvalmiuksia (ks. esim. Anderson, ym., 2003; Camilli, 2010; Melhuish ym. 2015; Sylva ym. 2012). Sylva ym. (2011) saivat tutkimuksessaan selville, että varhaiskasvatuksen laadulla on suuri merkitys, millaista pääomaa se lapselle tuottaa. Laadukkaan varhaiskasvatuksen nähtiin tukevan lapsen kognitiivisia ja sosiaalisia

taitoja lapsen ollessa vielä 11-vuotias. Suomessa tehty tutkimus osoitti, että varhaiskasvatuksella on yhteys lapsen myöhempään kouluttautumiseen. Tutkimuksen mukaan varhaiskasvatukseen osallistuneet lapset todennäköisemmin jatkoivat kouluttautumistaan vielä ollessaan 17 ja 20 vuotiaita. Tulosten pohjalta tutkijat arvioivat, että vaikutuksia on todennäköisesti myös ekonomiseen statukseen sekä ansiotuloihin. (Karhula, Erola & Kilpi-Jakonen, 2016.) Hiilamo, Merikukka sekä Haataja (2018) huomasivat tutkimuksessaan, että varhaiskasvatuksella on ollut positiivinen yhteys lapsen akateemisiin taitoihin ja kouluttautumiseen. Myös pitkittäistutkimukset Abecedarian ja CARE ovat osoittaneet varhaiskasvatuksen positiivisen yhteyden myöhempään kouluttautumiseen. (Campbell & Ramey, 1994; Campbell ym. 2008.)

Campbell, ym. (2014) toivat esille, että varhaiskasvatuksella on positiivinen yhteys yksilön hyvinvointiin ja terveyteen. He saivat tutkimuksessaan selville, että laadukkaaseen varhaiskasvatukseen osallistuminen pienentää huomattavasti yksilön riskiä sairastua sydän- ja verisuonitauteihin aikuisena. Vaikutukset näkyivät myös myönteisesti painoindeksissä tämän ollessa arvoiltaan vertailuryhmää parempi. Tutkijoiden mukaan merkittävää on, että opitut terveystottumukset säilyvät ja kulkevat yksilön mukana lapsen varttuessa aikuiseksi saakka.

Laadukkaan varhaiskasvatuksen on todettu ehkäisevän syrjäytymistä, vaikuttavan positiivisesti yksilön ansiokehitykseen aikuisena ja tukevan korkeampaa kouluttautumista (Campbell, ym.. 2014). Syrjäytymisen ehkäisyyn on viimeisten vuosien aikana käytetty paljon varoja ja se on ollut vahva poliittinen puheenaihe. Esimerkiksi tasavallan presidentti Sauli Niinistö on kampanjoinut nuorten syrjäytymisen ehkäisyn puolesta. “Syrjäytymisen ehkäiseminen vaatii monenlaisia toimia, mutta keskeistä siinä on aikuisen aito läsnäolo, kuunteleminen ja johdonmukaisuus” (Suomen tasavallan presidentti).

Tulosvastuullisuus on alkanut näkymään päiväkodin arjessa ja siihen on tullut tilivelvollisuuden piirteitä. Tehostamistoimenpiteiden ongelmana kuitenkin on, ettei sen vaikutuksia ole arvioitu. Tehostamistoimenpiteet häiritsevät toiminnan toteuttamista ja kuormittavat lapsia. Tehostamistoimenpiteiden vaikutukset ja sivuvaikutukset tulisi myös arvioida. (Paananen, 2017.) Niiden vaikutukset voivat aiheuttaa huomattavasti enemmän kustannuksia kuin säästöjä. YK:n suositusten mukaan lapsia koskevissa päätöksissä tulisi aina tehdä arviot toimenpiteiden vaikutuksista (STM, 2008).

7 Lopputulokset ja pohdinta

Kettumäki, S. & Ranta, S.

Suhdeluvut ovat ryhmäkoko. Ne ovat mittari, jolla varhaiskasvatusta voidaan laskea. Jokaisessa mittarissa, kuten myös suhdelukujen laskemisessa, on hyvät ja huonot puolensa. Suhdelukujen avulla pystytään muodostamaan monenlaisia ryhmiä ja ottamaan huomioon alueen paikallisen varhaiskasvatuksen tarpeet. Suhdelukujen avulla voidaan reagoida lapsikoostumukseen ja näin se tekee ryhmistä joustavampia. Ne luovat raamit ryhmä- ja henkilöstörakenteelle. Näiden raamien kanssa tasapainoilu puolestaan haastaa koko toiminnan toteuttamista. On tärkeää, että ryhmäkoot pysyvät kurissa, mutta vielä tärkeämpää on, että henkilöstö on pysyvää ja pedagoginen toiminta voidaan turvata. Tiukka tehokkuusajattelu yhdessä suhdelukulaskennan kanssa luovat paljon ennakoimattomia tilanteita, jolloin suunniteltua toimintaa ei voida toteuttaa. Tämä samalla rasittaa työntekijöitä ja vaikuttaa myös suoraan tai välillisesti lapsiin sekä heidän hyvinvointiinsa.

Tässä työssä on pyritty tuomaan esille, kuinka käyttöastetavoittelun maksimointi vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Käyttöastemittaaminen sopii avustavaksi työkaluksi, mutta varhaiskasvatuksen laadun mittaamiseen se ei sovellu. Se johtaa helposti kasvattaja-lapsi suhdelukujen kanssa pelailuun, jotka johtavat suhdelukujen säännöllisiin ylittymisiin. Lukuihin tuijottaminen rikkoo päiväkodin arkea, kuormittaa työntekijää, vaikeuttaa pedagogisen työn toteutumista ja vaikuttaa negatiivisesti lapseen. (Määttä & Rantala, 2016; Nislin, ym. 2015; Paananen & Tammi, 2017; Ronfeldt, ym. 2013.) Toiminnan vaikutuksia lapsen hyvinvoinnille, edulle, kasvulle ja kehitykselle tulisi aina arvioida. Arvioinnissa tulisi huomioida muun muassa lapsen terveyteen, sosiaalisiin suhteisiin, arjen sujuvuuteen, osallistumiseen ja tasa-arvoon liittyvät tekijät. Lapsivaikutusten arviointi on kuitenkin edelleen tuntematon asia varhaiskasvatustoiminnan toteuttamisessa. (STM, 2008.) Varhaiskasvatuksen taloudellisia vaikutuksia ei voi laskea ainoastaan ajatteleamalla sitä kulueränä. Laadukas varhaiskasvatus on tuottavaa ja laatuun sijoitettu rahaa tulee korkoineen takaisin (ks. Heckman, 2017). Varhaiskasvatuksen laatua heikentävät tekijät puolestaan kääntävät tuotto-odotukset samassa suhteessa negatiivisiksi.

Käyttöasteiden ohjatessa päiväkodin toimintaa, on huomionarvoista pohtia, kenen vastuulla on työnorganisointi varhaiskasvatuksessa. Henkilökunnan sijoittaminen lasten suhdelukujen mukaan on päiväkodin johtajan vastuulla. He vastaavat päiväkodin toiminnasta ja heidän tehtävänä on huolehtia toiminnan turvallisuudesta. (Färkkilä, Kahiluoto & Kivistö, 2006; Siitonen, 2011; Salmi, Huttunen & Yli-Pietilä, 1996.) Tiukka budjetti on johtanut siihen, että sijaistarvetta tarkastellaan nykyään tiukemmin kriteerein. Käytännössä budjetin ylityksen kohdalla päiväkodin johtajat ovat ottaneet käyttöön sijaiskiellon, jolloin he määräävät, että löysän kevään jälkeen syksyllä ei saa ottaa enää sijaisia. (Salmi, Huttunen & Yli-Pietilä, 1996.) Selvityksessämme nousi esiin, että sijaisjärjestelyt ovat kirjavat. Samaa on se, että päiväkodissa olevat avustajat, päiväkotiapulaiset ja opiskelijat saattavat toimia sijaisena. Heille ei tosin makseta korvausta sijaistamisesta. Toisena yleinen menettelytapa on, että päiväkodin työntekijät sijaistavat toinen toisiaan. Lapsimäärän vaihdeltaessa ryhmissä aikuiset siirtyvät sinne, missä on enemmän lapsia. Vastaajat ilmoittivat myös,

että sijaistamaan joutuu lähtemään oman päiväkodin toiseen ryhmään, toiseen päiväkotiin tai kunnan/kaupungin sisällä toiseen päiväkotiin.

Henkilöstön työhyvinvoinnin varmistajana päiväkodin johtajan vastuulla on henkilöstön riittävyys, ammattitaito ja jaksaminen. Johtajan tulee mahdollistaa paras mahdollinen varhaiskasvatus ja kommunikoida omalle esimiehelleen arjen epäkohdista. (Siitonen, 2011.) Tehokkuuden tavoittelun nurjana puolena ovat työn suuri kuormittavuus ja lopulta työuupumus. Liian suuret vaatimukset itsen ja työn suhteen leimaavat myös päiväkotityöntekijöitä. (Salmi, Huttunen & Yli-Pietilä, 1996).

Päiväkodin johtajan rooli nousee tärkeäksi. Hänen tulee pohtia, kumpaa arvoa hän priorisoi ja mihin suuntaan hän haluaa yksikköänsä viedä (Mäntynen, 2014). Kyseessä on numerojohtamisen ja lapsijohtamisen -dilemma, jonka päiväkodin johtajan tulee ratkaista budjettia hallitessaan (Cuban, 2001). Kyselyn analyysissä nousi esille, että työntekijät ovat varsin epätasa-arvoisessa tilanteessa suhteessa toisiinsa. Erot suhdelukujen ylittymisissä olivat yksikkökohtaisia ja suurta vaihtelua oli kuntien sisällä. Aina sijaisia ei ollut saatavilla, mutta johtaja saattoi niitä silti aktiivisesti etsiä. Useassa vastauksessa puolestaan kävi ilmi, että sijaista ei hankita tai sijainen pyritään hankkimaan vasta viime tipassa.

Selvityksemme mukaan erilaisia ikäkoostumuksia lapsiryhmien muodostamiseen löytyi 23 kpl. Yleisimpinä olivat 1-3-vuotiaiden, 3-5-vuotiaiden sekä 6-vuotiaiden esiopetusryhmä. Suhdeluvut takasivat myös erityislasten integroinnin ryhmään. Tosin erityislasten suhdeluvut vaihtelivat kunnittain ja työntekijät kokivat haasteena ne lapset, joiden prosessi oli kesken. He kuormittivat ryhmää, vaikka tämä ei näkynyt vielä suhdeluvuissa. Selvityksessämme nousi esiin, ettei varhaiskasvatuksen henkilökunnalla ole tietoa suhdeluvuista ja osa vastaajista ei tiennyt, montako kasvatusvastuullista työntekijää tai paljon ryhmän suhdeluku on. Tämä nostaa esiin huolen, ylittyvätkö suhdeluvut todella, jos niitä ei osata laskea. Suhdelukujen laskeminen varhaiskasvatuksessa on huono mittari siinä suhteessa, että kaikki siihen vaikuttavat osa-alueet (lapsien läsnäolo, työntekijöiden läsnäolo) ei ole varhaiskasvatuksen käytössä. Alle 3-vuotias lapsi on noin 100 päivää sairaana vuoden aikana. Tätä ei ole otettu huomioon suhdelukuja laskettaessa. Myös henkilökunnan sairastuminen on ennakoimaton poissaolo, jota ei voida ennustaa.

Näistä huolimatta suhdelukujen laskemiseen vaikuttaa lasten läsnäolo. Selvityksessämme selvisi, että huoltajien mahdollisuus valita lapsen varhaiskasvatuksessa oloaika, on luonut monenlaisia sopimuksia. Selvityksessämme puhuttiin vapaapäiväläisistä, sopimuslapsista ja tunti lapsista. Lapset ovat siis vähemmän paikalla kuin kokopäiväinen ja kokoaikainen lapsi. Tämä vaikuttaa myös suhdelukuihin ja näissä ryhmissä on aina vajetta. Kunnat ovat tähän vastanneet lisäämällä lapsia ryhmiin, jolloin suhdeluvut ylittyvät. Tämä selitetään tilapäisellä ylityksellä joka ei ole tilapäinen vaan koko vuoden mittainen järjestely. Ryhmäkoon tuominen lakiin ei tuonut tähän helpotusta, vaan pikemminkin lisää säättöä. Lapsiryhmiä ei pystytä täyttämään täyteen, koska lasten sopimukset ovat vaihtelevat. Näin ollen jatkuva vaje laskee käyttöastetta ja tulkitaan, että päiväkodissa ei ole riittävästi lapsia.

Mitä asialle voi tehdä?

- 1) Yhtenä lain suurimmista heikkouksista pidetään "tilapäinen ylitys" lauseketta. Tähän ehdotamme, että tilapäisyyden kesto määriteltäisiin ja erityisissä tilanteissa, kuten vanhemman työllistyminen, tilapäisyys voisi kestää maksimissaan puoli vuotta. Tänä aikana varmasti päiväkodin suhdeluvut tasoittuvat luonnollisesti lasten kasvaessa.
- 2) Olisi tärkeää, että suhdelukujen laskeminen ja tietoisuus lasten kertoimista olisi ryhmän työntekijöillä. Ryhmien tarkempi suunnittelu ja esimerkiksi vapaapäivien sijoittelulla saadaan ryhmäkokoa pysymään lain vaatimalla tasolla.
- 3) Myös lasten hoitoaikojen ilmoittaminen ja työvuorot tulisi luoda niiden pohjalta. Jos halutaan, että suhdeluvut eivät ylity aamuisin ja iltapäivisin, tulisi lasten hoitoajat olla pohjana työvuorosuunnittelulle. Suhdeluvut lasketaan koko päiväkodin tasolla, näin ollen tietoisuus aamun "yhteisvastuu" -ajasta, kuten selvityksessämme ilmeni eräässä päiväkodissa tehtävän. Tämä loisi ymmärrystä siitä, että suhdeluvut eivät ylity, koska niiden ei tarvitse ryhmätasolla päteä, vaan päiväkodin.
- 4) Suhdeluvut ja henkilöstön läsnäolo päiväkodissa tulisi kirjata todenmukaisesti. Puolipäiväiseen koulutukseen osallistuva henkilö on puolikkaan verran työssä. Suhdelukujen ylityksestä tulisi seurauksia.
- 5) Jokaiseen päiväkotiin selkeät toimintatavat, miten toimitaan kun lapsia on pois tai kun aikuisia on pois. Lisäksi suosittelemme vakituisia kunnan omia sijaisia, jotka olisivat työntekijöille ja lapsille tuttuja.
- 6) Avustajille riittävä korvaus sijaistaessaan hoito- ja kasvatusvastuullista henkilöä.

Pois pelkästä suhdelukujen tuijottamisesta

Selvityksessämme ilmene myös, että suhdeluvut eivät ohjanneet jokaisen päiväkodin ryhmärakennetta, vaan pedagogiset ratkaisut nousevat esiin. Ryhmiä ei täytetty täyteen, koska ryhmissä oli erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Myös lasten ollessa pois ryhmästä, ei yhdestä ryhmästä tarvinnut lähteä sijaistamaan, koska ryhmä oli pedagogisesti haastava ja ryhmälle oli annettu työrauha päiväkodin johtajan toimesta. Myös työntekijän ollessa koulutuksessa, sijaisen hankkiminen pohjautui ryhmän toimintasuunnitelmaan.

"Varataan (usein tuttu) sijainen tilalleni, mieluiten sellaiseen vuoroon jolloin ryhmissä on jo oma aikuinen paikalla. Oma henkilökunta siis usein vaihtaa vuoroa, mutta vain jos se sopii vaihtajalle."

Lähteet

- Alanko, M. (2017). Suhdeluku varhaiskasvatuksen laadun mittarina: “*Suhdeluvusta poikkeaminen kuuluu päiväkotiin*”. Pedagoginen johtaminen ja laadunhallinta - kurssitehtävä. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 29.4.2018. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/FSWnvV>>.
- Anderson, L. M., Shinn, C., Fullilove, M. T., Scrimshaw, S. C., Fielding, J. E., Normand, J. & Carande-Kulis, V. G. (2003). The Effectiveness of Early Childhood Development Programs – Systematic Review. *American Journal of Preventive Medicine*, 24(3). 32-46. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/ZVbFF2>>
- Araujo, M. C., Carneiro, P., Cruz-Aguayo, Y. & Schady, N. (2016). Teacher Quality and Learning Outcomes in Kindergarten. Working Paper. Inter-American Development Bank. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/tJ7M2s>>
- Asetus lasten päivähoidosta. (1973). Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/XpFtkB>> .
- Berg, A. (2017) Lastenko tiloja? Päiväkotien tilasuunnittelun lähtökohtien yhteys tilasuunnittelussa korostuviin tekijöihin. Pro Gradu tutkielma. Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteiden laitos.
- Bethere, D., Pavitola, L. & Ulmane-Ozolina, L. (Feb 2014). Importance of positive pedagogical relationship in the context of nowday's teacher education. *European scientific journal*, 1. Liepaja university: Latvia. 528–536.
- Brown, G. L., Mangelsdorf, S. C., Neff, C., Schoppe-Sullivan, S. J. & Frosch, C. A. (2009). Young Children’s Self-Concepts: Associations with Child Temperament, Mothers’ and Fathers’ Parenting, and Triadic Family Interaction. *Merrill Palmer Q*, 55(2). Wayne State Univ Press. 184–216.
- Bolger, K., Patterson, C. J. & Kupersmidt, J. B. (Aug. 1998). Peer Relationships and Self-Esteem among Children Who Have Maltreated. *Child Development*, 69(4). 1171-1197.
- Camilli, G. (2009). The Impact of Teacher Education on Outcomes in Center-Based Early Childhood Education Programs: A Meta-analysis. ResearchGate. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/nWRoYK>>
- Campbell, F., Conti, G., Heckman, J. J., Hyeok Moon S., Pinto, R., Pungello, E. & Pan, Y. (2014). Early Childhood Investments Substantially Boost adult Health. *Science*, 343. 1478-1485. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/dQWuu4>>

- Campbell, F. A. & Ramey, C. T. (1994). Effects of Early Intervention on Intellectual and Academic Achievement: A Follow-up Study of Children from Low-Income Families. *Child Development*, 65(2). 684-698. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/aYwUvo>>
- Campbell, F. A., Wasik, B. H., Pungello, E., Burchinal, M., Barbarin, O., Kainz, K., Sparling, J. J. & Ramey, C. T. (2008). Young adult outcomes of the Abecedarian and CARE early childhood educational interventions. *Early Childhood Research Quarterly*, 23. 452-466. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/y3KA7Q>>
- Chetty, R., Friedman, J. N., Hilger, N., Saez, E., Schanzenbach, D. M. & Yagan, D. (2010). How does your kindergarten classroom affect your earnings? Evidence from project Star. NBER Working Paper No. 16381. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/BEcuZ2>>
- Collie, R. J., Shapka, J. D. & Perry, N. E. (2012). School Climate and Social-Emotional Learning: Predicting Teacher Stress, Job Satisfaction, and Teaching Efficacy. *Journal of Educational Psychology*, 104(4), 1189-1204. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/LqCPkK>>
- Dawood, R. (2013). Positive Psychology and Child Mental Health; a Premature Application in School-Based Psychological Intervention. *Procedia, Social and Behavioral Sciences*, 113. 44-53. Saatavilla osoitteessa <<https://goo.gl/iGdzf1>>
- Eskelinen, M. & Hjelt, H. (2017). Varhaiskasvatuksen henkilöstö ja lapsen tuen toteuttaminen - Valtakunnallinen selvitys. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 39.
- Felfe, C. & Lalive, R. (2018). Does early care affect children's development? *Journal of Public Economics*, 159. 33-53. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/63ceA1>>
- Finlex (1973a). Asetus lasten päivähoidosta. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/zrKrnJ>>
- Finlex (1973b). Varhaiskasvatuslaki. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/6RSz5m>>
- Fukkink, R. G. & Lont, A. (2007). Does training matter? A meta-analysis and review of caregiver training studies. *Early Childhood Research Quarterly*, 22. 294-311. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/mVuWM7>>
- Furrer, C. & Skinner, E. (2003). Sense of Relatedness as a Factor in Children's Academic Engagement and Performance. *Journal of Educational Psychology*, 95(1). 148-162. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/yCNqaW>>
- Färkkilä, N., Kahiluoto, T. & Kivistö, M. (2006). Lasten päivähoidon tilannekatsaus. Syyskuu 2005. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:16. Helsinki: Helsingin Yliopistopaino.
- Galindo, C. & Sheldon, S. B. (2012). School and home connections and children's kindergarten achievements gains: The mediating role of family involvement. *Early Childhood Research Quarterly*. 90-103. Saatavilla osoitteessa <<https://goo.gl/Mj98hH>>
- Gunnar, M. & Quevedo, K. (2007). The Neurobiology of Stress and Development. *Annual Review of Psychology*, 58. 145-173. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/v85YGA>>

- Gutiérrez, M., Tomás, J-M., Romero, I. & Barrica, J-M. (2017). Perceived Social Support, School Engagement and Satisfaction with School. *Revista de Psicodidáctica*, 22(2). 111–117. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/w8ikJ2>>
- Gyekye, M. & Nikkilä, P. (2013). Arviointiympyrä- Oppimisen mahdollisuudet näkyviin. 2.korjattu painos. Vantaa. Pedatieto Oy.
- Hakanen, J. (2014). Onnellisena työssä. 8 ½ kysymystä työstä. Teoksessa Uusitalo-Malmivaara, L. (toim.), Positiivisen psykologian voima. PS-kustannus: Jyväskylä. 340–365
- Hannula, M. M. & Lepola, J. (2006). Huomio lasten taitoihin ennen kouluikää. Teoksessa: Lepola, J. & Hannula, M.M. (toim.). Kohti Koulua – kielellisten, matemaattisten ja motivationaalisten valmiuksien kehitys. Kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisusarja A:205. Turun yliopistopaino: Turku. 9-22.
- Halttunen, L. (2009). Päivähoitotyö ja johtajuus hajautetussa organisaatiossa. Väitöskirja: Jyväskylän yliopisto. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/1GZNuj>>
- Heckman, J. J. (2011). The Economic of Inequality - The Value of Early Childhood Education. *American Educator*. 31-47. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/sYQqGo>>
- Heckman, J. J. (2017). Four Big Benefits of Investing in Early Childhood Development. The Heckman Equation. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/HQuuPC>>
- Heckman, J. J. & Masterov, D. V. (2007). The Productivity Argument for Investing in Young Children. *Review of Agricultural Economics*, 23(3). 446-493.
- Heinämäki, L. (2005). Varhaista tukea lapselle - Työvälineenä kehittämisvalikko. STAKES. Oppaita 62. Helsinki.
- Hiilamo, H., Merikukka, M. & Haataja, A. (2018). Long-Term Educational Outcomes of Child Care Arrangements in Finland. *Journal of Early Childhood Research*. 1-15. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/DTJSeu>>
- Howes, C. (1990). Can the Age of Entry and the Quality of Infant Child Care Predict Behaviors in Kindergarten? *Developmental Psychology*, 26(2). 292-303. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/BYUpQW>>
- Hughes-Belding, K., Hegland, S., Stein, A., Sideres, J. & Bryant, D. (2012). Predictors of Global Quality in Family Child Care Homes: Structural and Belief Characteristics. *Early Education and Development*, 23:5, 697–712.
- Hännikäinen, M. & Rasku-Puttonen, F. (2006). Päiväkoti ja koulu vuorovaikutuksellisinä yhteisinä. Teoksessa: Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A.R. & Rasku-Puttonen, H. (toim.). Kasvatusvuorovaikutus. Vastapaino. Tampere. 11–16.
- Hänninen, K. (2017). ”Ei voi olla läsnä joka tilanteessa” – Lastentarhanopettajien käsityksiä ryhmäkoon kasvattamisesta. Pro gradu –tutkielma. Lapin yliopisto: Rovaniemi. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/mvGTTw>>
- Iin kunta (2017). Varhaiskasvatustyöryhmän raportti. <<https://goo.gl/dvVMhY>>

- Jeon, L., Buettner, C. K. & Hur, E. (2016). Preschool Teachers' Professional Background, Process Quality, and Job Attitudes: A Person-Centered Approach. *Early Education and Development* (27/4). 551–571.
- Jovanovic, J., Fane, J. (2016) Learner engagement under the 'regulatory gaze': possibilities for re-positioning early childhood pre-service teachers as autonomous professionals. *Early Years* 36:2, pages 148-164.
- Julin, S. & Rumpu, N. (2018). Työrauhan ja turvallisen oppimisympäristön arviointi perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa. *Julkaisut* 6:2018: KARVI. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/WRi6AB>>
- Juutinen, J. (2018). Inside or outside? : small stories about the politics of belonging in preschools. Väitöskirja: Oulun yliopisto. Oulu. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/9xbDfb>>
- Jyväskylän kaupunki (2015). Lasten päivähoitotilojen suunnitteluohje. Ympäristöterveydenhuollon palveluyksikkö.
- Kantelu 1787/4/06. (26.2.2008). Hoito- ja kasvatushenkilöstön mitoitus päiväkodissa. Lähde tarkistettu: 23.10.2014. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/kGjFMb>>
- Kantelu 1147/4/02. (31.8.2004) Päiväkotipaikkojen täyttäminen päivähoitoasetuksen vastaisesti. Luettu: 23.10.2014 Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/sMtA7h>>
- Karhula, A., Erola, J. & Kilpi-Jakonen, E. (2016). Home sweet home? Long-term educational outcomes of childcare arrangements in Finland. Working paper on Social and Economic Issues 9/2016. Turun yliopisto. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/ritKGV>>
- Karila, K. (2002). Moniammatillisuus ja päiväkotitoiminnan suunnittelun perusteita. Teoksessa: Helenius, A., Karila, K., Munter, H., Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen H. (toim.). *Pienet päivähoitossa- Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita*, 271-287. Juva. WS Bookwell Oy
- Karila, K. & Nummenmaa, A. R. (2006). Kasvatusvuorovaikutus ja yhteisöllinen työkuulttuuri. Teoksessa: Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A. R. & Rasku-Puttonen, H. (toim.). *Kasvatusvuorovaikutus*. Vastapaino. Tampere. 34–47.
- Karila, K. (2006). Kasvatuskumppanuus vuorovaikutuskohteena. Teoksessa: Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A.R. & Rasku-Puttonen, H. (toim.). *Kasvatusvuorovaikutus*. Vastapaino. Tampere. 91–108.
- Karila, K. 2016. Vaikuttava varhaiskasvatus. Tilannekatsaus toukokuu 2016. Opetushallitus. Saatavissa: <<https://goo.gl/CfVQvF>>
- Karlsson Lohmander M. & Pramling Samuelsson I. (2015). Play and learning in early childhood education in Sweden. *Psychology in Russia: State of the Art*, 8(2), 18–26. Saatavilla osoitteessa <<https://goo.gl/Ne8Yqe>>
- Kesti, M. (2015). Vuorovaikutussuhteet – luennot. Oulun yliopisto: Pohjois-pohjanmaan avoin yliopisto.

- Kesti M. (2016). M Kesti - Opetusvideo henkilöstötuottavuuden teoria. Youtube. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/FXzBnb>>
- Kimaro, A. R. & Machumu, H. J. (2015). Impacts of parental involvement in school activities on academic achievement of primary school children. *International Journal of Education and Research*, 3(8). 483-494. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/LZfD1w>>
- Kronqvist, E-L. (2012). Varhaispedagogiikan kehityspsykologinen perusta. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L. (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Bookwell Oy. Juva. 13–30.
- Kutnick, P., Brighi, A., Avgitidou, S., Genta, M. L., Hännikäinen, M., Karlsson-Lohmander, M., Ruiz, R. O., Rautamies, E., Colwell, J., Tsalagiorgou, E., Mazzanti, C., Nicoletti, S., Sansavini, A., Guarini, A., Romera, E., Monks, C. & Lofqvist, M. (sep. 2007). The role and practise of interpersonal relationships in European early education settings: sites for enhancing social inclusion, personal growth and learning? *Early Early Childhood Education Research Journal*, vol 15(3). Routledge. 379-406.
- Kyrönlampi-Kylmänen, T. (2010). *Lapsen hyvä arki*. Kirjapaja. Helsinki.
- Köngäs, M. (2018). ”Eihän lapsil ees oo hermoja” – Etnografinen tutkimus lasten tunneälystä päiväkotiarjessa. Väitöskirja: Lapin yliopisto: Rovaniemi Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/X8JxED>>
- Lehtinen, E., Vauras, M. & Lerkkanen, M-K. (2016). *Kasvatuspsykologia*. PS-Kustannus. Juva.
- Lepola, J. (2006). Kielellisten valmiuksien yhteys oppimismotivaation kehittymiseen 5-8-vuotiailla. Teoksessa: Lepola, J. & Hannula, M.M. (toim.). *Kohti Koulua – kielellisten, matemaattisten ja motivationaalisten valmiuksien kehitys*. Kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisusarja A:205. Turun yliopistopaino: Turku. 23–62.
- Leskisenoja, E. (2016). Vuosi koulua, vuosi iloa – PERMA-teoriaan pohjautuvat luokkakäytänteet kouluilon edistäjinä. Väitöskirja: Lapin yliopisto: Rovaniemi Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/rU7jZZ>>
- Liminka (2018). *Varhaiskasvatuspalvelut*. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/QJ83Po>>
- Loeb, S., Fuller, B., Kagan, S. L. & Carrol, B. (2004). Child Care in Poor Communities: Early Learning Effects of Type, Quality, and Stability. *Child Development*, 75(1). 47–65. Saatavilla osoitteessa <<https://goo.gl/PMMsVk>>.
- Lyytinen, L. (31.10.2017). Varhaiskasvatuksen suhdeluilla kikkailun on loputtava. KSML – verkkojulkaisut. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/bGDnYG>>
- Manninen, S. (2018). *Kouluviihtyvyys ja siihen liittyvät tekijät peruskoulussa ja toisen asteen opinnoissa*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/2C2orF>>
- Mahkonen, S. (2012). *Päivähoito ja laki*. Helsinki: Edita.
- Mazzer, K. R. & Rickwood, D. J. (2015). Mental health in sport: coaches' views of their role and efficacy in supporting young people's mental health. *International Journal of Health Promotion and Education*, 53(2). S. 102–114.

- Melhuish, E., Ereky-Stevens, K., Petrogiannis, K., Ariescu, A., Penderi, E., Rentzou, K., Tawell, A., Leseman, P. & Broekhuisen, M., (2015). A Review of Research on the Effects of Early Childhood Education and Care (ECEC) on Child Development. Ecec-care.org. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/KCuxD3>>
- Montie, J. E., Xiang, Z. & Schweinhart, L. J. (2006). Preschool Experience in 10 Countries: Cognitive and Language Performance at Age 7. *Early Childhood Research Quarterly*, 21. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/em5Kxf>>
- Mäntynen, L. (2014). *Päiväkodin tädit tulostavasti. Uusliberalismin ilmentymät varhaiskasvatuksessa*. Laurea Julkaisut 28. Kuopio: Kopijyvä.
- Määttä, P. & Rantala, A. (2016). Tavallisen erityinen lapsi - Onnistuneen yhteistyön arvoitusta ratkomassa. PS-Kustannus: Jyväskylä.
- Nislin, M., Sajaniemi, N., Suhonen, E., Sims, M., Hotulainen, R., Hyttinen, S. & Hirvonen, A. (2015). Work Demands and Resources, Stress Regulation and Quality of Pedagogical Work Among Professionals in Finnish Early Childhood Education Settings. *Journal of Early Childhood Education Research*, 4(1). 42-66. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/n1XUaV>>
- Onnismaa, J. (2010). Opettajien työhyvinvointi. Katsaus opettajien työhyvinvointitutkimuksiin 2004–2009. Raportit ja selvitykset 2010: 1. Helsinki: Opetushallitus. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/MCPydt>>
- Onnismaa, E-L., Tahkokallio, L. & Lipponen, L. Merivirta, J. (2016) Lastentarhanopettajien ryhmämuotoinen vertaismentorointi ammatin induktiovaiheen tukena. Helsingin varhaiskasvatusviraston ja Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksen mentorointihankkeen arviointiraportti. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/9urgj2>>
- Opetusalan Ammattijärjestö. (2010). Lastentarhanopettajan työaikaa koskevat erityismääräykset. Forssa Print.
- Opetushallitus (2016a). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. OPH määräykset ja ohjeet 2016:17. Juvenes Print. Tampere. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/uofrQw>>
- Opetushallitus (2016b). Esiopetus suunnitelman perusteet 2013 (3.painos). OPH määräykset ja ohjeet 2016:1. Juvenes Print. Tampere. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/KnCaeb>>
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, 1287/2013. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/XyS2Bz>>
- Owens, M., Stevenson, J., Hadwin, J. A. & Norgate, R. (2012). Anxiety and depression in academic performance: An exploration of the mediating factor of worry and working memory. *School Psychology International*, 33(4). 433-449. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/uV2KkQ>>
- Paananen, M. (2017). Imaginaries of Early Childhood Education Societal roles of early childhood education in a transnational era of accountability. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Saatavilla osoitteessa <<https://goo.gl/vLz01j>>
- Paananen, M. & Tammi, T. (2017). Työn kuormittavuuden kokemusten, työn tehostamisen ja sairauspoissaolojen moniulotteiset yhteydet lastentarhanopettajan työssä.

Varhaiskasvatuksen tiedelehti Journal of Early Childhood Education Research 6(1) 43-60. Saatavilla osoitteessa <<https://goo.gl/UeyXpS>>

- Pakarinen, E., Kiuru, N., Lerkkanen, M.-K., Poikkeus, A.-M., Siekkinen, M. & Nurmi, J.-E. (2010). Classroom organization and teacher stress predict learning motivation in kindergarten children. *The European Journal of Psychology of Education*, 25, 281-300.
- Peisner-Feinberg, E. S., Burchinal, M. R., Clifford, R. M., Culkin, M. L., Howes, C., Kagan, S. L. & Yazejian, N. (2001). Relation of Preschool Child-Care Quality to Children's Cognitive and Social Development Trajectories through Second Grade. *Child Development*, 72(5). 1534-1553. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/LEZPYs>>
- Penttilä, A. (2017). Työhyvinvointi varhaiskasvatustyössä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Helsinki.
- Perhoniemi, R. & Hakanen, J. 2013 Työn imun ja ystävällisyyden siirtyminen työporeilla. *Psykologia* 48(2), 88-101.
- Perren, S., Herrmann, S., Iljuschin, I., Frei, D., Körner, C. & Sticca, F. (2017). Child-centred educational practice in different early education settings: Associations with professionals' attitudes, self-efficacy, and professional background. *Early Childhood Research Quarterly* (38). 137–148.
- Perusopetusasetus, 20.11.1998/852
- Pietarinen, J., Soini, T. & Pyhältö, K. (2014). Students' emotional and cognitive engagement as the determinants of well-being and achievement in school. *International Journal of Educational Research*, 67. 40-51.
- Pokki, S., Ekroos, V. & Kauhanen, J. (2014). Kohti kannustavampaa kuntataloutta – Suoritusperusteisuuden avulla parempaan talouden ohjaukseen. Vertikal Oy.
- Puroila, A-M. & Kinnunen, S. (2017). Selvitys varhaiskasvatuksen lainsäädännön muutosten vaikutuksista. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. Julkaisusarja 78/2017. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/W7DojF>>
- Päiväkodeissa henkilökuntapula – suuret erot kaupunkien välillä. (15.12.2010). Luettu: 5.11.2014. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/7E9k11>>
- Raikes, H. (1993) Relationship duration in infant care time with a high-ability teacher and infant-teacher attachment'. *Early Childhood Research Quarterly* 8: 309–25.
- Rasku-Puttonen, F. (2006). Oppijoiden yhteisö, osallisuus ja kasvattajan merkitys. Teoksessa: Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A.R. & Rasku-Puttonen, H. (toim.). *Kasvatusvuorovaikutus. Vastapaino. Tampere*. 111–125.
- Reeve, J., Bolt, E. & Cai, Y. (1999). Autonomy-Supportive Teachers: How They Teach and Motivate Students. *Journal of Educational Psychology*, 91(3). 537-548. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/DDgM4Y>>

- Rogers, M. A., Theule, J., Ryan, B. A., Adams, G. R. & Keating, L. (2009). Parental Involvement and Children's School Achievement – Evidence for Mediating Processes. *Canadian Journal of School Psychology*, 24(1). Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/km5ehE>>
- Ronfeldt, M., Loeb, S. & Wyckoff, J. (2013). How Teacher Turnover Harms Student Achievement. *American Educational Research Journal*, 50(1). Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/m5jx97>>
- Ruohonen, A. (2017). Aikuisten ja lasten suhdeluku pätee vain hetken päivässä – "Arki on riittämättömyyttä, itkuja ja kiirettä". Viitattu 29.4.2018. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/9kYgyy>>.
- Saari, E., Riikonen, H., Kivisaari, S. & Heikkilä, A. (2009) Jyväskylän uudet päivähoitoratkaisut. VTT tiedotteita 2498.
- Sajaniemi, N., Suhonen, E., Kontu, E., Rantanen, P., Lindholm, H., Hyttinen, S. & Hirvonen, A. (2011). Children's cortisol patterns and the quality of the early learning environment. *European Early Childhood Education Research Journal*, 19(1). 45-62.
- Sajaniemi, N., Suhonen, E., Nislin, M. & Mäkelä, J. E. (2015). Stressin säätely – Kehityksen, vuorovaikutuksen ja oppimisen ydin. PS-Kustannus: Jyväskylä.
- Salmela-Aro, K. & Nurmi, J-E. (2017). Yhteenvetoa ja pohdintaa. Teoksessa: Salmela-Aro, K. & Nurmi, J-E. (toim). Mikä meitä liikuttaa – motivaatiopsykologian perusteet. PS-Kustannus. Jyväskylä. 246–250.
- Salmi, I., Perttula, J. & Syväjärvi, A. (2014). Positiivinen näkökulma konfliktijohtamiseen – esimiesten onnistumiset ristiriitatilanteiden ratkaisussa. *Hallinnon tutkimus*, 33(1), 21–38.
- Salmi, M., Huttunen, J. & Yli-Pietilä, P. (1996). *Lapset ja lama*. Stakes, Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 197. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Santangeli, O. (2018). Sleep and depression: developmental aspects and molecular mechanisms. Väitös. Department of Physiology. Helsingin yliopisto. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/vsXUFL>>
- Schwartz, D., Gorman, A. H., Dodge, K. A., Pettit, G. S. & Bates, J. E. (2008). Friendships with Peers Who are Low or High in Aggression as Moderators of the Link between Peer Victimization and Declines in Academic Functioning. *J Abnorm Child Psychol*, 36. 719-730.
- Seung Yeon, L. (2006) A journey to a close, secure, and synchronous relationship infant–caregiver relationship development in a childcare context. *Journal of early childhood research*. Vol 4(2): 133–151.
- Siitonen, E. (2011). Ihmeiden tekijät: Päivähoidon ryhmäkokoselvitys. Tehyn julkaisusarja B: 1/11. Vantaa: Multiprint Oy. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/wj8rY6>>
- Siltala, J. (2004). *Työelämän huonontumisen historia. Muutokset hyvinvointivaltioiden ajasta globaaliin hyperkilpailuun*. Helsinki: Otava.

- STM (2008). *Varhaiskasvatus vuoteen 2020. Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan loppuraportti.* Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:72. Helsinki: Yliopistopaino
- Suhonen, E., Sajaniemi, N., Alijoki, A., Hotulainen, R., Nislin, M. & Kontu, E. (2014). Lasten stressinsäätely, reagoitaitapumukset ja leikkikäyttäytyminen päiväkotiympäristössä. *Psykologia*, 49(3). 184-197
- Suomen tasavallan presidentti (viitattu 12.5.2018). Nuorten asia on meidän asia. TPK.fi. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/BBVwLF>>
- Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I. & Taggart, B. (2011). Pre-school quality and educational outcomes at age 11: Low quality has little benefit. *Journal of Early Childhood Research*, 9(2). 109-124. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/WuUC4Q>>
- Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I., Taggart, B., Hunt, S. & Jelacic, H. (2012). Effective Pre-School and Primary Education 3-11 Project (EPPE 3-11) – The effect of starting pre-school at age 2 on long term academic and social-behavioural outcomes in Year 6 for more deprived children. Institute of Education, University of London. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/V2oVXi>>
- Taguma, M., Litjens, I. & Makowiecki, K. (2012) Quality Matters in Early Childhood Education and Care: Finland 2012. OECD. Saatavilla osoitteessa: <goo.gl/j5qkyx>
- Talib, M-T. (2002). Voiko tunteita opettaa? Teoksessa: Kansanen, P. & Uusikylä, K. (toim.). *Luovuutta, motivaatiota, tunteita – Opetuksen tutkimuksen uusia suuntia.* PS-kustannus: Jyväskylä.
- Tampereen kaupunki (2016). Päiväkotien suunnitteluohje. Tilakeskus, kiinteistökehitysryhmä.
- Tohmajärvi (2017). Kunnanhallitus pöytäkirja 22.05.2017. Pykälä 164.
- Työolobarometri (2017). Opetusalan työbarometri. OAJ julkaisusarja 5:2018. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/Dpbq1m>>
- Ulmanen, S. (2017). Miten kiinnittyä kouluun? Oppilaiden näkökulma koulutyöhön kiinnittymisen haasteisiin. Väitöskirja: Tampere University Press. Tampere. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/FaYYXY>>
- Valkama, E. (14.12.2012) Päivähoidon arki – pedagogiikkaa vai päälukuja? Mielipidekirjoitus. Luettu: 5.11.2014. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/RN9JEA>>
- Vandell, D. B., & Wolfe, B. (2000). *Child Care Quality: Does It Matter and Does It Need to Be Improved?* Washington, DC: Department of Health and Human Services. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/nLLiRZ>>
- Vantaan kaupunki (2017). Hakunilan uusi päiväkotikoti, uudisrakennus, tarveselvitys. Maankäytön, rakentamisen ja ympäristön toimiala. Tilakeskus.
- Vasalampi, K. (2017). Itsemääräämisteoria. Teoksessa: Salmela-Aro, K. & Nurmi, J-E. (toim.). *Mikä meitä liikuttaa – motivaatiopsykologian perusteet.* PS-Kustannus. Jyväskylä. 54–65.

- Varhaiskasvatuslautakunta. (17.12.2013/21.1.2014). Varhaiskasvatusviraston käyttösuunnitelma vuodella 2014. Helsingin kaupunki, Varhaiskasvatusvirasto. Luettu: 11.11.2014. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/eMMvei>>
- Vartiainen, P. (1992). *Tuottava päivähoito? Tutkimus kunnallisten vanhtopalvelujen määrästä ja laadusta Vaasan läänissä*. Vaasan yliopiston julkaisuja, Tutkimuksia no 159. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Wolke, D. & Lereya, S. T. (2015). Long-term effects of bullying. *Arch Dis Child*, 100. 879–885. Saatavilla osoitteessa: <<https://goo.gl/te7BZP>>

LIITE 1 - Suhdeluvut käytännössä kyselyn saatekirje

Suhdeluvut käytännössä

Tämän kyselyn tarkoituksena on kartoittaa, miten suhdeluvut näkyvät päiväkodin arjessa, miten ne vaikuttavat toimintaan ja mitä haasteita suhdelukujen seuraaminen aiheuttaa. Kyselyn tulokset julkistetaan julkaisussa, jossa käsitellään suhdelukujen vaikutusta päiväkodin arkeen.

Varhaiskasvatuslaki astui voimaan 1.8.2015 ja siinä määritellään ryhmäkoko seuraavanlaisesti: “Päiväkodin yhdessä ryhmässä saa olla yhtä aikaa läsnä enintään kolmea hoito- ja kasvatustehtävissä olevaa henkilöä vastaava määrä lapsia.” (Varhaiskasvatuslaki, 5a§.) Asetus lasten päivähoidosta määrittelee montako lasta voi olla yhdellä hoito- ja kasvatusvastuussa olevalla henkilöllä (Asetus lasten päivähoidosta, 6§). Näin määrittyvät päiväkotiryhmän suhdeluvut. Suhdeluvut ovat siis tapa laskea lasten ja aikuisten määrää päiväkodissa.

Toivoisimme, että vastatessanne tarkastelisit ryhmäsi suhdelukuja varhaiskasvatuslain voimaantulon (elokuun 2015) jälkeen. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja siten ettei yksittäistä vastaajaa pystytä tunnistamaan.

Vastaaminen kestää noin 5-10 minuuttia. Vastausaikaa on 30.4.2018 saakka.

Kiitos suuresti vastauksistanne!

Aurinkoista kevättä,
Suvi Kettumäki
Samuli Ranta
Sanna Tilli
Susa Vikeväkorva

LIITE 2 - Suhdeluvut käytännössä kysely

Taustakysymykset

1. Ammatti

2. Paikkakunta

3. Hoito- ja kasvatusvastuullisten määrä ryhmässä

4. Työskenteleekö ryhmässänne muita kuin hoito- ja kasvatusvastuussa olevia henkilöitä. Keitä ja miksi? Miten usein? _____
5. Lapsiryhmän ikäjakauma (vuoden tarkkuudella)

6. Lapsiryhmän lasten määrä ja laskennallinen koko (jolla tarkoitetaan lasten määrä muutettuna suhdeluvuiksi. Esim. alle 3 vuotiaan laskennallinen luku on 1,75)

7. Onko ryhmässäsi erityislapsia, osapäiväisiä lapsia tai muita, jotka vaikuttavat ryhmän lapsimäärään. Mitä?

Avoimet kysymykset

Valitse sopivin vaihtoehto Päivittäin Viikottain Kuukausittain Harvemmin Ei koskaan En osaa sanoa

Suhdeluvut ylittävät:

1. Aamupäivisin
2. Iltapäivisin
3. Keskellä päivää
4. Koko päivän
5. Ryhmässäni on kirjoilla suhdeluvun ylittävä määrä lapsia

Suhdeluvut ylittävät Aina Usein Joskus Harvemmin Ei koskaan En osaa sanoa

- 6 Kun olen koulutuksessa, minulla on sijainen.
- 7 Kun olen kipeänä, minulla on sijainen.

Suhdeluvut vaikuttavat toimintaan

Päivittäin Viikottain Kuukausittain Harvemmin Ei koskaan En osaa sanoa

8. Joudun muuttamaan työvuoroani
9. Joudun tekemään pidemmän päivän
10. Aikuisia siirrellään ryhmien välillä
11. Lapsia siirrellään ryhmien välillä
12. Sijaista ei saada/hankita poissaolijan tilalle

Suunniteltua toimintaa joudutaan...

Päivittäin Viikottain Kuukausittain Harvemmin Ei koskaan En osaa sanoa

13. muokkaamaan
14. perumaan

Avoimet kysymykset

Olet menossa koulutukseen. Kerro, miten päiväkodissasi toimitaan?

Kaikki ryhmäsi aikuiset ovat terveinä, mutta ryhmästäsi on paljon lapsia pois influenssaepidemian vuoksi. Kerro miten päiväkodissasi toimitaan.

Suuret kiitokset vastauksesta! Teet arvokasta työtä varhaiskasvatuksen parissa!